

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologické a sociální etiky

Bakalářská práce

ALKOHOLISMUS U MLADISTVÝCH

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Hála

Autor práce: Petra Straková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

9. června 2009

Petra Straková

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Jaroslavu Hálovi
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH:	
ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 ALKOHOL JAKO ZNAČNÉ NEBEZPEČÍ PRO MLADISTVÉHO	8
1.1 PŘÍČINY POŽÍVÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ ALKOHOLU	10
1.2 VLIV A PŮSOBNÍ ALKOHOLU NA ORGANISMUS	11
1.3 SKUPINY LIDÍ DLE VZTAHU K ALKOHOLU	13
1.3.1 Varovné známky a rizika konzumace alkoholu	14
1.4 DŮSLEDEK PITÍ ALKOHOLU U MLADISTVÝCH	16
2 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ JAKO PROSTOR PRO VYVÁŘENÍ ZTAHU K ALKOHOLU	18
2.1 ČINITELE TÝKAJÍCÍ SE SPOLEČNOSTI.....	19
3 RODINA JAKO RIZIKOVÉ A OCHRANNÉ PROSTŘEDÍ.....	21
3.1 VLIVY PŮSOBÍCÍ NA ADOLESCENTA	22
3.2 ZVLÁŠTNOSTI PREVENCE V RŮZNÝCH VĚKOVÝCH SKUPINÁCH	26
3.3 RŮZNÉ ZPŮSOBY VÝCHOVY DÍTĚTE	28
3.3.1 Rodič jako nositel hodnot a vzor pro dítě	30
3.4 RIZIKOVÉ A OCHRANNÉ ČITITELE	32
3.4.1 Činitele týkající se rodiny	32
3.5 PREVENCE V RODINĚ V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	34
4 DĚDIČNOST JAKO JEDEN Z RIZIKOVÝCH ČINITELŮ K ALKOHOLISMU	36
5 ROLE VRSTEVNCKÉ SKUPINY V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	38
5.1 JAK POMOCI DÍTĚTI BRÁNIT SE NEVHODNÉ SPOLEČNOSTI	40
5.2 ČINITELE TÝKAJÍCÍ SE VRSTEVNÍKŮ	41
6 ŠKOLA A VOLNÝ ČAS	42
6.1 ŠKOLA A MOTIVACE K UČENÍ	42
6.1.1 Činitele týkající se školy	44
6.2 POJEM VOLNÝ ČAS	45
6.2.1 Výchova mimo vyučování	46
7 JAK UPRAVUJE ZÁKON VZTAH K ALKOHOLU VZHLEDEM K MLADISTVÝM	49
7.1. DEKLARACE – MLÁDEŽ A ALKOHOL.....	52

PRAKTICKÁ ČÁST	54
1 CÍL ŠETŘENÍ	55
2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ	56
3 METODY A TECHNIKY SOCIÁLNÍHO ŠETŘENÍ	59
3.1 METODY VÝZKUMU	59
3.2 TECHNIKA VÝZKUMU	59
4 POPIS TERÉNU A VÝZKUMNÉHO VZORKU RESPONDENTŮ	61
4.1 POPIS TERÉNU	61
3.2 POPIS VZORKU RESPONDENTŮ	61
5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU A JEJICH INTERPRETACE	63
6 VERIFIKACE HYPOTÉZ	83
ZÁVĚR	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	89
SEZNAM PŘÍLOH	91
<i>I Dotazník</i>	92
ABSTRAKT	97
ABSTRACT	99

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám alkoholismem. Jsem si vědoma toho, že není možné obsáhnout celou problematiku tohoto tématu v jedné bakalářské práci. Proto jsem si zvolila problematiku alkohol ve vztahu k mladistvým. Cílovou skupinou výzkumu proto budou žáci středního odborného učiliště v Sušici, popřípadě žáci, kteří pokračují v následující nástavbové formě studia. Jedním z důvodů, proč jsem si vybrala právě tuto skupinu lidí, byla skutečnost, že mám šestnáctiletého bratra, kterého se tato problematika bezprostředně dotýká a tím celé naší rodiny.

Zajímalo by mě, jak vztah mladistvých k alkoholu ovlivňuje působení společnosti, rodiny, vrstevníků, ale i trávení volného času. V každé kapitole se budu zabývat jedním z těchto činitelů.

Myslím si, že především hodnoty, ale i sebevědomí jedince nejvíce ovlivňuje výchova rodičů. Proto je důležité, zda dítě vyrůstá v úplné nebo neúplné rodině a jestli rodina plní všechny své funkce, a to především ve věku dospívání, kdy se formuje osobnost mladého jedince. V této souvislosti nesmím opomenout genetickou výbavu jedince po předcích. Podstatnou roli hrají také vzory rodičů a ostatních osob, se kterými mladiství přicházejí do kontaktu.

Formou dotazníků bych chtěla zjistit, kdy dochází k prvnímu kontaktu mladistvých s alkoholem, při jaké příležitosti pijí alkohol a jak často. Dále bych chtěla zkoumat, jak tráví volný čas, zda ho tráví jen s přáteli nebo i společně s rodiči.

Myslím si, že není možné snadno zjistit, do jaké míry jsou mladiství ovlivněni svými vrstevníky a jaká je situace v jejich rodinném prostředí, proto jsem si za cíl svého výzkumu zvolila zjistit postoj k alkoholu dnešní učňovské mládeže a způsob trávení volného času ve vztahu k požívání alkoholických nápojů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ALKOHOL JAKO ZNAČNÉ NEBEZPEČÍ PRO MLADISTVÉHO

Dle Popova¹ alkohol (chemicky etylalkohol, etanol $C_2H_5 - OH$) vzniká chemickým procesem kvašení ze sacharidů – buďto z jednoduchých cukrů, obsažených v ovoci (nejčastěji plody vinné révy) nebo z polysacharidů z obilných zrn nebo brambor. Vyšší koncentrace se dosahuje destilací. Alkoholy tvoří celou skupinu látek, z nichž etylalkohol, druhý nejjednodušší, převzal jako nejznámější jméno celé skupiny. Při nedokonalých chemických procesech (např. při domácí výrobě destilátů) vzniká směs etylalkoholu s nejnižším alkoholem, metylalkoholem (metanol), který je silným nervovým jedem se selektivním působením na oční nerv (působí oslepnutí) a vede k metabolickému rozvratu vyvoláním acidózy. Charakteristiku nervového jedu a schopnost vyvolat acidózu má i etylalkohol, i když v menší míře.

Etylalkohol (dále zde již jen alkohol) byl ve formě alkoholických nápojů vyráběn a používán v dobách historických civilizací, jak o tom svědčí četné archeologické nálezy – někdy jako látka zvláštního významu při náboženských obřadech, později stále častěji jako nápoj. Staré jsou též zprávy o léčebném používání alkoholu. I v současnosti se používá alkohol poměrně široce jak v oficiální (farmakologie), tak i v lidové medicíně. Patrně stejně dlouho jak je alkohol znám, však lidstvo provází i negativní následky nemírného požívání alkoholu.²

Z historie naší země máme doklady o tom, že již v dávných dobách přinášela všeobecná obliba piva a medoviny řadu závažných problémů, které posléze vyvolaly dokonce potřebu mocenského řešení – první „protialkoholní zákon“, který byl vyhlášen Břetislavem I. roku 1039, měl výrazně prohibiční charakter a uvádí přísné tresty pro opilce a pro krčmáře, kteří jim nalévají.³

---

¹ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislostí*. s. 60.

² KALINA, K aj *Drogy a drogová závislostí*. s. 151.

³ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislostí*. s. 151.

Nadměrná konzumace alkoholických nápojů bývá označována jako „alkoholismus“. Tento termín je připisován švédskému lékaři Magnussu Hussovi, který jej poprvé použil v roce 1849. Teprve o sto let později (v r. 1951, díky WHO) však začal být alkoholismus oficiálně považován za medicínský problém. Přitom první definice pijáctví jako nemoci pochází z roku 1784, jejím autorem byl americký lékař Benjamin Rush, který mj. sepsal též první učebnici psychiatrie USA.⁴

Česká republika patří dlouhodobě v celosvětovém žebříčku mezi státy s nejvyšší spotřebou alkoholu, resp. alkoholických nápojů. V přepočtu na 100%ní alkohol to již řadu let představuje průměrnou spotřebu téměř deseti litrů na jednoho obyvatele za rok.⁵

V konzumaci piva jsme se spotřebou 160 litrů na jednoho obyvatele za rok dokonce na prvním místě celosvětových tabulek. V pěti zemích s nejvyšší spotřebou piva (ČR, SRN, Belgie, Lucembursko, Austrálie) žijí sice jen 4 % světové populace, vypijí však téměř 1/3 světové produkce piva. Tato „světovost“ má však pro občany ČR řadu negativních dopadů.⁶

Nadměrná pravidelná konzumace alkoholických nápojů se u nás týká přibližně 25 % dospělé mužské populace a 5 % žen. Při pravidelné konzumaci vyšších dávek (20 – 60 g) může docházet k řadě vážných zdravotních potíží. Přitom pravidelná denní konzumace alkoholu již v dávkách vyšších než 18 g u žen a 20 g u mužů sebou nese riziko návyku a posléze závislosti na alkoholu. V průmyslově vyspělých zemích představují lidé, závislí na alkoholu 30 – 40% celkového počtu pacientů psychiatrických lůžkových zařízení.⁷

---

⁴ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislost*. s. 151.

⁵ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislost*. s. 60.

⁶ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislost*. s. 60.

⁷ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislost*. s. 60.

1.1 Příčiny požívání a zneužívání alkoholu

Alkoholické nápoje se pijí často jako doplněk jídla v některých zemích jde o ustálený zvyk, např. v jihoevropských státech je běžné pít k jídlu víno, ve střední Evropě pivo, ve východní Evropě destiláty. Alkoholické nápoje doprovázejí různé a společenské zvyklosti a setkání, jindy je alkohol vědomě vyhledáván jako droga. Přechod od požívání alkoholu k jeho zneužívání je často pozvolný a nenápadný. Rozdělujeme sociální, společenské příčiny alkoholu a příčiny individuální.⁸

Ze společenských příčin můžeme jmenovat především nedostatečnou připravenost lidí i institucí na správné využívání volného času. Volný čas je tráven v hostincích a doprovázen konzumací alkoholu, což se stává zvlášť v posledních letech závažným problémem u mladých lidí.⁹

Mezi individuální příčiny patří důsledky nepříznivého rodinného života, nepříznivých zážitků jak aktuálních, tak zážitků z dětství, výskyt zneužívání alkoholu u nejbližších rodinných příslušníků. Častěji se setkáváme s pitím alkoholu u jedinců z rodin alkoholiků. Další příčinou může mít individuální zkušenost, že některé nepříjemné psychické stavy se zlepší malou dávkou alkoholu – při úzkosti, nezdarech, napětí, mimořádných životních událostech, kdy alkohol je pokládán za jakousi oporu. Nežádá se setkáváme ve filmech, v televizi, že filmoví hrdinové řeší své problémy alkoholem, to je pochopitelně příkladem pro širokou veřejnost.¹⁰

Člověk se alkoholikem nerodí, ale stává se jím. Proto je důležitá prevence v boji proti alkoholismu. Spočívá jak v řešení příčin společenských, tak individuálních.¹¹

---

⁸ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 68 -69.

⁹ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 68 -69.

¹⁰ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 68 -69.

¹¹ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 68 -69.

1.2 Vliv a působení alkoholu na organismus

Dle Popova¹² alkohol, který vzniká kvašením cukrů, ovlivňuje látkovou proměnu a nervový systém. Tato nejslabší psychotropní látka, kterou je alkohol, způsobuje změny v chování a prožívání. Vliv na ostatní orgánové systémy je méně důležitý. V nervstvu narušuje alkohol bazální činnost nervových podsystemů – objevují se zde duševní změny. Účinek závisí na množství požitého alkoholu.

Hladina alkoholu okolo:

0,5 ‰ - navozuje zneklidnění

1,5 ‰ – narušení svalové souhry a vzrušenost

1,6 – 2‰ ; - opilost (ebrieta) – účinky jsou tlumivé, budivé, odlišné chování

3 – 4 ‰ – poruchy vědomí, nebezpečí smrti (útlum životně důležitých funkcí, srdeční selhání)

Psychoaktivní účinky alkoholu závisí zejména na množství (dále též na formě a způsobu užití) požitého alkoholického nápoje a mají komplexní charakter. Na výsledném bezprostředním efektu (projevech chování) se podílejí vedle biologických (osobní dispozice, kondice, zdravotní stav) také psychologické vlivy (anticipace účinku, očekávaný efekt a vlivy sociální (působení prostředí, ve kterém dochází k pití, včetně působení společnosti, dalších osob)).¹³

Akutní intoxikace CNS alkoholem se projevuje většinou jako prostá opilost. Při nižších dávkách a na začátku konzumace se působení alkoholu projevuje stimulačně. Dochází k psychomotorické excitaci s elací nálady, mnohomluvnosti,

¹² KALINA, K aj *Drogy a drogová závislosti*. s. 151.

¹³ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislosti*. s. 152.

zvýšenému sebevědomí, posléze se objevuje snížení sebekritičnosti a zábrán, agresivita. Při rychlé konzumaci vyšších dávek alkoholických nápojů (zejména nápojů s vyšším obsahem alkoholu) a při déle trvající nepřerušené konzumaci dochází k projevům hlavního efektu etylalkoholu na CNS, kterým je útlum. Objevuje se únava, somnolence, spánek, případně bezvědomí a smrt. Podle hladiny alkoholu v krvi, korelující v zásadě s množstvím vypitého alkoholu, se popisují čtyři stádia intoxikace alkoholem:¹⁴

- 1) excitační stádium při alkoholémii do 1,5g/kg, vedoucí k lehké opilosti
- 2) hypnotické stádium při hladinách v rozmezí 1,6g/kg až 2,0g/kg, kolerující s opilostí středního stupně
- 3) narkotické stádium výraznými známkami opilosti při hladinách alkoholu vyšších než 2g/kg
- 4) těžká alkoholická intoxikace s rizikem bezvědomí, zástavy dechu a oběhu, při dávkách nad 3g/kg

Škodlivé užívání je způsob užívání alkoholu, který vede k poškození zdraví, předcházející většinou několik let vlastní závislosti na alkoholu. Dochází k somatickému poškození, jehož známky mohou upozornit např. praktického lékaře, že jeho pacient má zdravotní potíže, způsobené chronickým abusem alkoholu. Škodlivé užívání se může postupně vyvinout v závislost.¹⁵

K základním ukazatelům závislosti řadíme syndrom odnětí drogy, někdy se uvádí odvykací syndrom. Projevuje se nepříjemnými stavy, které se vyskytují po úplném nebo částečném vysazení alkoholu. Mezi jeho příznaky patří např. ranní pití, třes, poruchy spánku, anorexie, pocit na zvracení nebo zvracení, vyšší potivost, kolísání krevního tlaku, poruchy nálady, celková slabost.¹⁶

¹⁴ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislosti*. s. 152.

¹⁵ KALINA, K aj *Drogy a drogová závislosti*. s. 152.

¹⁶ HELLER, J.aj. *Závislost známá neznámá*, s. 59.

Fyzická složka syndromu odnětí drogy se projevuje obvykle asi za šest až osm hodin po vypití alkoholu. Pokud ho postižení „neléčí“ další dávkou drogy, ustupuje asi po dvou dnech. Psychická složka odvykacího syndromu se může objevit po čtvrt až půl roce abstinence.¹⁷

1.3 Skupiny lidí dle vztahu k alkoholu

Skála, ale i jiní autoři, rozlišuje čtyři základní skupiny lidí podle vztahu k alkoholu. Jedná se o abstinenty, konzumenty, pijáky a osoby závislé. **Abstinenti** nepijí alkohol vůbec. Nezásadoví abstinenti poruší toto pravidlo maximálně čtyřikrát do roka a hladina alkoholu nepřekročí 0,3g/l.¹⁸

Konzumenti většinou neužívají alkohol jako drogu. Jeho hladina nepřekročí 0,6g/l. Nezásadoví konzumenti přesáhnou tuto hranici maximálně čtyřikrát do roka. Takovému požívání říkáme úzus a jde o pití přijatelného množství alkoholu, v přijatelném věku, v přijatelné době a odpovídajícímu našemu zdravotnímu stavu. Opak se nazývá misúzus, k němuž dochází například u řidičů, těhotných žen nebo dětí.¹⁹

Pijáci tvoří třetí skupinu. U nich hovoříme o nadužívání alkoholu, nebo-li abúzu, který může být občasný, periodický, pravidelný nebo systematický. U pijáků hrozí reálné nebezpečí, že se dříve nebo později ocitnou ve čtvrté skupině, kterou tvoří **osoby závislé**. Takový jedinec konzumuje alkohol především jako drogu a ztrácí nad ním kontrolu.²⁰

Heller, aj. rozlišuje abúzus juvenilní, systematický a symptomatický. **Juvenilní abúzus** se vyskytuje u dětské populace a má dalekosáhlé následky v oblasti psychické, fyzické i sociální. Výrazně ohrožuje celý další vývoj dítěte.

¹⁷ HELLER, J.aj. *Závislost známá neznámá*, s. 59.

¹⁸ SKÁLLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*, s. 27.

¹⁹ SKÁLLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*, s. 27.

²⁰ SKÁLLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*, s. 27.

Systematický abúzus se vyskytuje častěji u mužů než u žen. Váže se na sociální prostředí, pijácké party.²¹

Symptomatický abúzus je určován strukturou osobnosti. Může se vyskytovat také v souvislosti s psychickou odchylkou nebo doprovázet psychickou poruchu. Je zaznamenáván převážně u ženské části populace. Ženy pijí více o samotě než muži a alkohol pro ně představuje prostředek k uspokojení určité vnitřní potřeby.²²

1.3.1 Varovné známky a rizika konzumace alkoholu

Brzké známky:

Alkohol v dechu (někdy maskovaný bonbóny apod.), zarudlé oči, zhoršená pohybová souhra, nejistá chůze, ospalost, nezřetelná výslovnost, často oslabení zábran, slovní nebo i fyzická agrese, bolesti hlavy v kocovině, rozladění, deprese. Opilost nebo otrava alkoholem u dětí může nastat i po malých dávkách alkoholu. Roste riziko úrazů v dopravě, ale i třeba při práci nebo ve sportu. Otravy alkoholem jsou nebezpečné, protože hrozí vdechnutí zvratků a zástava dechového centra v mozku. Roste riziko sebevraždy, sexuálního zneužití a násilné trestné činnosti. Pod vlivem alkoholu bývají oběti (uplatňuje se zde patrně menší opatrnost i zhoršená schopnost se bránit). Alkohol vstupuje do nebezpečných interakcí s většinou psychofarmak, ale i s jinými běžnými léky. V důsledku toho se mohou dostavit často dramatické vedlejší účinky léků a otravy.²³

---

²¹ HELLER, J.aj. *Závislost známá neznámá*, s. 60.

²² HELLER, J.aj. *Závislost známá neznámá*, s. 60.

²³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 37-38.

Pozdní známky:

Rozvoj závislosti na alkoholu je rychlejší u dospívajících, “okénka” (nepamatuje si, co dělal pod vlivem alkoholu), třes, zvyšování odolnosti vůči alkoholu, samotářské pití, hltavé pití, ztráta nepijících přátel, alkohol používán k uklidnění, snížená schopnost pití ovládat a zastavit, častější úrazy (pády, popáleniny, pořezání), tělesné nemoci – např. jaterní, trávicího systému, vysoký krevní tlak. Duševní nemoci (např. úzkosti, deprese, vztahovačnost, poruchy paměti i demenci) a povahové změny. Opakované úrazy. Pití při nevhodných příležitostech (např. řízení pod vlivem alkoholu). Zhoršený stav výživy u lidí nadměrně pijících alkohol je jednak dán horším jídelníčkem, může se ale i uplatňovat zhoršené vstřebávání živin. Alkohol zvyšuje riziko výskytu nádorů (jater, hltanu, jícnu, rakoviny prsu u žen aj.). Toto riziko se uplatňuje i samostatně, ale v kombinaci s tabákem je ještě vyšší, než by odpovídalo prostému součtu obou rizik. U lidí zneužívajících alkohol dochází k oslabení imunity (nižší odolnost proti nemocem). Vyšší výskyt kožních nemocí. Neurologické nemoci postižení periferních nervů, epileptické záchvaty, nitrolební krvácení po pádech v opilosti, ubývání mozkové kůry. Prudký vzestup krevního tlaku při opilosti zvyšuje riziko řady komplikací včetně cévních mozkových příhod. V tisku se hodně hovoří o příznivých účincích malých dávek alkoholu u mužů středního a vyššího věku ohrožených ischemickou chorobou srdeční, k čemuž stačí dávka kolem půl litru piva nebo 2 dcl vína jednou za dva dny. Zapomíná se ale dodat, že podobného efektu lze dosáhnout i jinak (nekouřením, výživou s omezením živočišných tuků a rozumným cvičením). Kromě toho vysoké dávky alkoholu srdce prokazatelně poškozují. Lze zmínit např. alkoholovou kardiomyopatii, čili poškození srdečního stavu alkoholem, nebo chorobně zbytnělé tzv. „mnichovské srdce“ u pijáků piva. Poškození chrupu. Záněty prostaty a močové trubice, neplodnost u mužů. Hormonální nerovnováha projevující se např. velkými ztrátami tekutin a minerálů v důsledku sníženého vylučování hormonu ADH.²⁴

---

²⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 38.

1.4 Důsledky pití alkoholu u mladistvých

Alkohol je pro děti a mladistvé mnohem nebezpečnější nežli pro dospělé. Jejich játra nejsou schopna ho odbourávat v takové míře jako u dospělých a navíc mají menší tělesnou hmotnost. Již velmi malé množství alkoholu může vyvolat u dětí nebezpečné otravy. Návyk na alkohol se u dětí a mladých lidí vytváří velmi rychle. Proto je v civilizovaných společnostech běžné děti a mladistvé před alkoholem chránit. Ve Spojených státech nebo v Japonsku je povoleno podávat alkoholické nápoje až od 21 let. U nás byla tato věková hranice stanovena na 18 let a ani to se někdy nedodržuje (Nešpor, 2003).²⁵

Alkoholické nápoje u mladých lidí zvyšují nebezpečí jaterních onemocnění, vysokého krevního tlaku, onemocnění trávicího ústrojí, onemocnění nervového systému i duševních chorob. I dospělí by měli být ve vztahu k alkoholu opatrní. Podle starších materiálů Světové zdravotnické organizace je pro zdravého dospělého člověka ještě bezpečnou dávkou alkoholu kolem 20 g 100% lihu za den (16 g pro ženu, 24 g pro muže), 20 g lihu odpovídá zhruba půl litru piva nebo 2 „deci“ vína. Novější materiály Světové zdravotnické organizace žádnou bezpečnou dávku neuvádějí, protože je mnoho lidí, kteří ze zdravotních nebo jiných důvodů nesmějí pít alkohol vůbec.²⁶

Alkohol (podobně jako tabák nebo marihuana) se někdy nazývají „průchozí drogy“. Znamená to, že část dětí z nich přechází k látkám ještě nebezpečnějším. **Podle jistého amerického výzkumu je riziko škodlivého užívání drog vyšší u dětí, které začaly pít alkohol nebo kouřit v mladším věku. Potvrzují to i údaje z České republiky.**²⁷

²⁵ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 39

²⁶ ²⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 39.

²⁷ ²⁷ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 39.

Existují důkazy o důsledcích pití alkoholu a jiných drog na mozek dospívajících. Během dospívání dochází k tělesným i duševním změnám a také k vytváření nových sítí mozkových buněk. I jen mírné poškození paměti a schopnosti učení alkoholem nebo drogami vede k horším studijním a později i pracovním výsledkům. Poškození paměti v dospívání může přetrvávat i později, když spotřeba alkoholu a drog klesne. Moderní vyšetřovací metody zjistily u 17-letých dospívajících, kteří pili alkohol a měli kvůli tomu problémy, menší hippocampus, což je část mozku důležitá právě pro učení a paměť. O horším školním prospěchu dospívajících, kteří vypijí více alkoholu svědčí i data z České republiky.²⁸

Zhoršená paměť a schopnost se učit není jediným rizikem alkoholu v dospívání. K dalším patří úrazy, dopravní nehody, otravy, sebevraždy, sexuální násilí, nebezpečný sex, trestná činnost zejména násilného rázu, rychlý rozvoj závislosti na alkoholu a drogách či přechod od alkoholu k jiným drogám. Např. údaje z české populace patnáctiletých ukázaly, že ti, kdo uvedli opilost 2x nebo častěji v životě, utrpěli v posledních 12 měsících více než 2x častěji úraz, který si vyžádal lékařské ošetření.²⁹

---

²⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 40.

²⁹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 40.

2 SPOLEČENSKÉ PROSTŘEDÍ JAKO PROSTOR PRO VYTVÁŘENÍ VZTAHU K ALKOHOLU

Prostředí, v němž dítě vyrůstá, může jeho vývoj významným způsobem ovlivnit. Působí na ně prostřednictvím interakce, která může mít různý charakter, může jít o interakci s lidmi, neživými objekty či dokonce se symboly. Aby se dítě mohlo vyvíjet, musí projevit nějakou aktivitu, musí nejen reagovat na různé podněty, ale samo stimulovat specifické reakce lidí ve svém okolí. Kvalita a množství získaných zkušeností jeho psychický vývoj vždy nějakým způsobem ovlivní. Zkušenosti mohou modifikovat způsob prožívání, regulovat rozvoj poznávacích schopností, tj. způsobu uvažování, ale budou působit i na rozvoj jednotlivých osobnostních vlastností.³⁰

Z hlediska psychického vývoje jsou nejvýznamnější sociální, resp. sociokulturní faktory. Podněty tohoto druhu přispívají k rozvoji specificky lidských projevů, jako je schopnost verbální komunikace, autoregulace vlastního chování podle sociálních norem. Proces rozvoje společensky podmíněných zkušeností je označován jako socializace.³¹

Postoj společnosti ke konzumaci alkoholu může být negativní nebo prohibiční, což má za následek přísnou abstinenci kulturu. Kultura připouštějící pití i opilství a distribuující alkohol bez omezení, má na zřeteli zájmy obchodu. Zvyšování spotřeby alkoholických nápojů u nás je varujícím signálem vývoje. Přitom je všeobecně známo, že většinu čistého alkoholu je získáváno prostřednictvím piva, které lidé považují za „neškodný“ nápoj. A to je ona ta zrádnost: zdomácnění alkoholové subkultury, jejímuž rozvoji liberální postoj veřejnosti nijak nebrání.³² Dle Miššíka „Vznikl abnormální stav, kdy se stává

³⁰ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 267.

³¹ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 267.

³² MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K. *Alkoholici, fetišti a gambleři*, s. 38.

outsiderem ten, který abstinuje, a ne ten, který se alkoholové subkultuře přizpůsobuje. Konflikt se sociálním prostředím má tedy ten, kdo nepije, a ne naopak. Jde o patologický jev v naší společnosti a varovný signál vývoje alkoholismu.³³

Zrozený jedinec si však nevybral společnost a jen ve velmi omezené míře si vybírá subjekty, které na něho působí. Lidský jedinec je tedy do značné míry sociálním produktem toho, co si nevybral, co nebylo jeho svobodnou volbou. Pokud by se jedinec narodil v jiné společnosti, v jiné kultuře, zastával by odlišné hodnoty, měl by jiné sociální postoje a choval by se podle jiných sociálních norem.³⁴

2.1 Činitelé týkající se společnosti

Činitelé zvyšují riziko alkoholu a drog:³⁵

Alkohol, tabák a drogy dostupné a aktivně nabízené (reklama). Nízké zdanění alkoholu a tabáku. Nízká cena návykových látek. Chudoba, nedostatek příležitostí, náhlé sociální a politické změny, nestabilita. Nedostatek příležitostí k uplatnění i v práci. Společnost nenabízí dobré možnosti jak trávit volný čas. Nedostatečná zdravotní péče, sociální péče, vzdělávání. Společenské normy a zákony se ke zneužívání drog staví kladně, cynický postoj ke zdraví ve společnosti. Neinformovaní nebo lhostejní političtí vůdci, nespolupracující sdělovací prostředky orientované na senzaci a reklamu. Velký pohyb obyvatel vedoucí k nestabilitě vztahů. Nedostatečné sociální zajištění, chudoba, špatné bytové podmínky. Rasová nebo jiná diskriminace, jazyková bariéra, v okolí vysoká kriminalita nebo drogové gangy.

³³ MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K. *Alkoholici, fetišáci a gambleři*, s. 38.

³⁴ SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 57.

³⁵ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

Činitelé snižující riziko:³⁶

Alkohol, tabák a drogy jsou dětem obtížně dostupné, jejich dostupnost je striktně regulována. Alkohol, tabák a jiné návykové látky jsou velmi drahé. Přiměřené materiální podmínky, dostatek příležitostí k uplatnění při studiu nebo v zaměstnání, sociální stabilita. Společnost nabízí dobré možnosti jak trávit volný čas. Dobrá zdravotní péče a sociální péče. Společenské normy a zákony omezují dostupnost a poptávku (omezení týkají se reklamy), odpovědný postoj ke zdraví ve společnosti. Informovaní a zodpovědní političtí vůdci, spolupracující sdělovací prostředky orientované prosociálně, nabízející pozitivní modely a poskytující prostor pro skutečnou prevenci. Malá migrace obyvatel a stabilita vztahů. Dostatečné sociální zajištění a přiměřené bytové podmínky. Rasová i náboženská tolerance, nízká kriminalita. Rodičovské i další organizace aktivní v prevenci. Zájem soukromého sektoru na prevenci. Společnost je vnímána jako přátelská a podporující, což pomáhá vytvářet společenské vazby.

---

³⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

3 RODINA JAKO OCHRANNÉ A RIZIKOVÉ PROSTŘEDÍ

Rodina je jedním z nejdůležitějších vlivů, jenž působí na adolescenty. Ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje.³⁷

Některé funkce rodiny ztrácejí svůj původní význam, přetvářejí se, mizí, zužují se či naopak rozšiřují. Podle Parsonse vedla strukturální diferenciaci rodiny, tj. změna široké rodiny v rodinu „nukleární“, také k její funkcionální specializaci. Rodina ztratila v tomto procesu řadu svých funkcí, ale uchovala si dvě základní: **funkci prvotní socializace dětí a emocionálně psychologické stabilizace osobnosti dospělých** (Parsons, 1951, s. 271). Řadu funkcí rodiny převzal v průběhu vývoje moderní společnosti především stát.³⁸

Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných.³⁹

Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci. Dítě v socializačním procesu tedy nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své přání, orientace.⁴⁰

³⁷ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

³⁸ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

³⁹ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

⁴⁰ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

Děti už od druhého roku života projevují potřebu trávit čas s dospělými obou pohlaví. Potřeba se projevuje hlavně tehdy, když navštěvují výchovná zařízení s převážně ženským personálem. Celá situace se ještě komplikuje v případě osamělých žen matek.⁴¹

V procesu rodinného styku se v rodině vytváří určitá hodnotová a psychická atmosféra, která ovlivňuje všechny účastníky rodinné komunikace. Významnou funkci má tedy rodina v oblasti sociálně-psychologické podpory svých členů. Již samotná příslušnost k určité sociální skupině, pocit sounáležitosti s určitými lidmi, s nimiž má jedinec příležitost se identifikovat, hraje velmi podstatnou roli. Kromě toho vytváří rodinná komunita specifické sociální klima, v němž má významnou úlohu citová složka, utváření a udržování vědomí, že jsem akceptován, uznáván, hodnocen. Budování a udržování pozitivního rodinného klimatu je tak jedním z nejdůležitějších, avšak nelehkých úkolů rodiny.⁴²

Pro každého jedince je rodina významným opěrným bodem, v němž hledá bezpečí, založené na vzájemném porozumění. Takové zázemí je pak základem dalších sociálních kontaktů jedince ve společnosti. Sociálně psychologická funkce rodiny však může být narušována v celé řadě situací. Jedná se buď o konfliktní situace v rodině či o případy závislosti některého člena rodiny, na alkoholu, drogách apod. Stejně tak sociálně nevyzrálí rodiče, kteří velmi často nezískali vhodné vzory v orientační rodině, mívají obtíže v naplňování sociálně-psychologických potřeb svých dětí.⁴³

3.1 Vlivy působící na adolescenta

Pro osobnostní rozvoj dospívajících jsou dále důležité obdobné sociální skupiny a instituce jako v mladším školním věku, jenomže nyní mají jiný subjektivní

---

⁴¹ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

⁴² STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

⁴³ STAŠOVÁ, *Člověk – prostředí – výchova*, s. 80

význam a změnil se i jejich vliv. Některé z uvedených vlivů mohou rodiče ovlivnit přímo a významně, jiné jsou ovlivnitelné obtížně (Nešpor, 2004).⁴⁴

- **Širší rodina** může pomoci dítěti kvalitně trávit volný čas, dítě zde také často nachází další dobré vzory a podněty. Někdo z širší rodiny může také částečně nahradit chybějícího otce v rozvedeném manželství. Širší rodina může ale také znamenat nebezpečí (např. slabí prarodiče, kteří se dávají zneužívat nebo příbuzní, kteří zneužívají alkohol či drogy).
- **Rodiče.** Vážné nebezpečí pro dítě představuje závislost na alkoholu nebo drogách u jednoho z rodičů. V tom případě je třeba dítě chránit před alkoholem a drogami ještě energičtěji, než za normálních okolností. Důležité je také závislost u rodičů náležitě léčit.
- **Další dospělí v okolí dítěte.** Sem patří sousedé, rodinní přátelé, spolupracovníci rodičů apod. I v tomto případě může být jejich vliv podle okolností příznivý i nepříznivý.
- **Škola.** Je důležité, aby se škola prevenci problémů působených alkoholem a jinými látkami soustavně věnovala. Výzkum ukazuje, že účinné preventivní programy jsou interaktivní (žáci jsou při nich aktivní, nejedná se tedy o hromadné přednášky), při kvalitních programech se nacvičují podstatné dovednosti, např. jak odmítat alkohol a drogy, jak trávit volný čas, jak se uvolnit, jak se zdravě vyrovnat s úzkostí, strachem či smutkem apod. Za naprosté minimum se považuje 15 hodin v průběhu dvou let, kvalitní zahraniční programy jsou však ještě intenzivnější (např. 24 nebo 32 hodin během 3 let).

---

⁴⁴ NEŠPOR, K. *Alkohol a jiné návykové látky u dětí - Prevence v rodině*, s.17

- **Dítě nebo dospívající.** Riziko problémů s alkoholem nebo jinou látkou zvyšují i určité charakteristiky dítěte. Např. nadměrná aktivita s poruchami pozornosti nebo poruchy chování zvyšují riziko problémů s alkoholem nebo drogami. Tyto děti jsou více ohroženy a je třeba je o to více chránit.
- **Vrstevníci.** Ti získají na významu zejména v dospívání. Rodiče mohou do značné míry ovlivnit to, s kým se dítě stýká, volbou vhodné školy, nabízením dobrých zájmů, při nichž je pravděpodobné, že se dítě setká s kvalitními vrstevníky, způsobem, jak dítě tráví prázdniny, apod.
- **Dostupnost nebo nedostupnost alkoholu a drog a jejich cena.** Alkohol a drogy jsou v České republice snadno dostupné a v porovnání s jinými zeměmi levné. Rodiče ovšem mohou nenechávat doma neuzamčené alkoholické nápoje (zejména ne otevřené) nebo neposkytovat dítěti nadměrné finanční částky, aby se tak nestalo přitažlivé pro špatné “kamarády”. Rodiče si také mohou stěžovat, na prodej alkoholu nebo tabáku nezletilým nebo drogovou kriminalitu v okolí bydliště.
- **Budoucí pracovní prostředí.** K nejnebezpečnějším povoláním patří ta, kde jsou přítomny stres, snadná dostupnost alkoholu a drog a nepravděpodobnost v životě (trojsměnný provoz, časté cesty). Proto by se dítě se zvýšeným rizikem nemělo připravovat např. na zaměstnání číšníka nebo práci ve zdravotnictví.
- **Další vlivy.** Sem patří např. dostupnost pomoci pro návykové i jiné problémy, dostatečné prostředky na prevenci, možnost kvalitně trávit volný čas, působení sdělovacích prostředků, reklama na alkohol, tabák a drogy atd. Některé z těchto vlivů mohou rodiče částečně ovlivnit, jiné se dají ovlivnit jen nepřímo např. formou stížností na agresivní reklamu alkoholu, působením na svou politickou reprezentaci, formou dopisů sdělovacím prostředkům atd.

Tým zahraničních odborníků prokázal, že rodiče podstatně ovlivňují to, zda budou jejich děti kouřit, pít nebo zneužívat jiné návykové látky. Jako zvláště důležité se ukázaly následující činitele:⁴⁵

- ❖ Dostatečně silná vazba dítěte na rodinu měřitelná časem, který tráví rodiče s dítětem.
- ❖ Jasná a důsledně prosazovaná rodinná pravidla, přiměřený dohled a přiměřené prosazování kázně.
- ❖ Schopnost konstruktivně řešit rodinné problémy.

Zjistilo se, že dospívající ve věku 18 let, na které rodiče přiměřeně nedohlíželi, měli 2 x častěji zkušenost s nelegálními drogami. Zkušenost s nelegálními drogami byla také častější v rodinách, kde se důsledně neprosazovala pravidla (15 % oproti 6 %). U dospívajících ve věku 15 let, s nimiž rodiče trávili málo času, byla zkušenost s nelegálními drogami 3 x častější. V rodinách, kde se nedařilo zvládat konflikty, se u dětí častěji vyskytovala zkušenost s nelegálními drogami (15 % oproti 6 %).⁴⁶

---

⁴⁵ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 15.

⁴⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 15.

3.2 Zvláštnosti prevence v různých věkových skupinách

1. Od narození do 1 roku

Dítě tohoto věku je ve všem podstatném závislé na dospělém člověku, většinou na matce. Zkušenost s přiměřeně pečující a laskavou matkou může dítěti v dospělejším věku velmi pomoci. Z hlediska prevence je tedy důležitá péče a vřelost a uspokojování citových potřeb dítěte.⁴⁷

2. Od 1 do 3 let

Dítě se začíná duševně oddělovat od matky a prosazovat svoji vůli. Myšlení tohoto věku je zaměřené na sebe, magické, fantastické, nepružné. Chování rodičů by mělo být klidné a vřelé. Mělo by dítěti laskavě dávat najevo, že je v pořádku, že se chce prosadit, ale že jsou i určitá omezení.⁴⁸

3. Od 3 do 6 let

I když rodiče zůstávají nejdůležitějšími osobami, začíná většina dětí pronikat do širšího světa mimo rodinu (školka, sousedé, vrstevníci). K tomuto věku patří nekonečné vyptávání se. Dítě zkoumá okolí, hrou se učí zjišťovat, co je skutečné a co ne. Jeho chování se dostává v příznivém případě do souladu s autoritou rodičů, získává cíl a smysl.⁴⁹

Již v tomto věku je důležité začít dítěti vštěpovat, že zdraví je důležitá hodnota a že zdraví je správně chránit. Proto je třeba se některým věcem vyhnout (sirky, ostré předměty, alkoholické nápoje, tabletky). Dítě má vědět, že okolní svět skrývá jistá nebezpečí, a má se učit jak se jim bránit - už tedy nemá spoléhat

⁴⁷ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 10.

⁴⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 10.

⁴⁹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 10.

pouze na všemocnou ochranu rodičů.⁵⁰

4. Od 7 do 12 let

Dítě toho věku se učí mnoha potřebným dovednostem. učí se vycházet s vrstevníky, zapojit se do skupiny, duševně pracovat, uspokojovat své tělesné i duševní potřeby. Začíná být schopno rozumově uvažovat. O sobě má tendenci přemýšlet černobíle podle očekávání a měřítek druhých.⁵¹

Informace poskytované dětem tohoto věku by měly být velmi konkrétní. Je třeba pokračovat ve zdůrazňování hodnoty zdraví a vštěpovat jim přání být zdravý nebo zdráva. Postupně je třeba informace přeměňovat v pravidla a návyky a srozumitelně je vysvětlovat. Ještě později nabývá na významu získávání dovedností. Cílená prevence zaměřená proti škodám způsobeným alkoholem, tabákem a jinými drogami by měla začít již teď. Účinnost prevence se zvýší, je-li zahájena 2-3 roky před prvním kontaktem s drogou.⁵²

5. Od 13 do 22 let

Tento věk je náročný. Dochází k dozrání tělesnému i duševnímu. Objevuje i rozvíjí schopnost řešit problémy, rozhodovat se, abstraktně myslet, vytvářet hypotézy, věci spojovat. Dítě se postupně odděluje od rodiny a vytváří si předpoklady pro budoucí samostatný život. Zejména v časném dospívání bývá tento vývoj provázen kritičností vůči rodičům autoritám. Jistá kritičnost vůči rodičovské autoritě, jestliže je přijata s láskou, je pro utváření budoucí osobnosti nutná. Rámec rodiny si dospívající doplňuje dalším rámcem vrstevníků a kamarádů. K úkolům pozdního dospívání patří rozhodování o budoucím povolání, vytváření základu budoucího samostatného života, navazování budoucích dlouhodobějších citových vztahů. Neúspěchy v těchto oblastech jsou prožívány

⁵⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 10.

⁵¹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 10.

⁵² NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 11.

trýznivě.⁵³

Pro mladé lidi tohoto věku je velmi důležitá skupina vrstevníků, která jim může pomoci se alkoholu a drogám vyhnout, nebo naopak představuje nebezpečí. Dospělý se může nabízet jako zdroj informací, zároveň by ale měl povzbuzovat k samostatnosti a sebedůvěře. Měl by počítat s tím, že mladí lidé tohoto věku se nespokojí s přijetím informace, ale budou chtít diskutovat. Prevence v této skupině je zásadně důležitá, protože bývá zvlášť ohrožena. Zneužívání alkoholu nebo drog v dospívání může vést k rychlému vytvoření návyku a tomu je třeba předcházet.

3.3 Různé způsoby výchovy dítěte:

Vychovávat není snadné a žádný univerzální způsob výchovy neexistuje. Každá rodina si nachází svůj vlastní.⁵⁴

Typy výchovy:⁵⁵

1. **Přijímající rodič:** Je s dítětem spokojen, vyhledává dítě a má z něj radost, hodně ho povzbuzuje, je citlivý vůči jeho potřebám a názorům.
2. **Odmítající rodič:** Je vůči dítěti kritický, dítě nevyhledává a netěší se z něj, málo ho povzbuzuje, vůči potřebám a názorům dítěte je necitlivý.
3. **Omezující rodič:** Jasně stanovuje pravidla a následky jejich porušení, pevně a předvídatelně prosazuje pravidla, zřídka podléhá nátlaku a vynucování.

---

⁵³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 11.

⁵⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 12.

⁵⁵ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 12.

4. Povolný rodič: Pravidla jasně nestanovuje, nestanoví ani důsledky jejich porušování. Pravidla pevně ani předvídatelně neprosazuje. Snadno podléhá nátlaku a vynucování.

Dobře vychovávají ti rodiče, kteří dokáží dítě přijímat, očekávají od něj zralé chování, poskytují mu jasná měřítká. Pravidla v rodině prosazují. Dokáží přikázat nebo i přiměřeně potrestat. Dítě povzbuzují k nezávislosti a otevřeně s ním komunikují. Dokáží vyslechnout jeho názor i vyjádřit svůj vlastní. Respektují práva dítěte i práva vlastní. Děti vyrůstající v takovém prostředí bývají nezávislé a zdatné, dokáží se přiměřeně prosadit, jsou zodpovědné, dostatečně sebevědomé a dokáží ovládat hněv a agresi. Později nevyžadují dohled a zevní omezení.⁵⁶

Při špatném způsobu výchovy nejsou požadavky na dítě v rovnováze s přijímáním dítěte a uspokojováním jeho potřeb. Někdy rodiče omezují děti v tom, aby byť i jen projevily své oprávněné potřeby a požadavky. V extrémních případech nesmí dítě ani hovořit, jestliže není tázáno. O pravidlech se v rodině nediskutuje a není prostor pro vysvětlení nebo vyjednávání. Časté jsou fyzické tresty. Děti z těchto rodin bývají uzavřené, bojí se projevit iniciativu, schází jim spontaneita. Jsou buď agresivní, nebo se nedokáží prosadit. Jsou, bohužel, také více ohroženy alkoholem a drogami.⁵⁷

Více ohroženy jsou ovšem i děti z rodin, kde jsou rodiče příliš povolní a ve všem ustupují.⁵⁸

---

⁵⁶ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 12.

⁵⁷ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 13.

⁵⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 13.

3.3.1 Rodič jako nositel hodnot a vzor pro dítě

Děti jsou ovlivňovány hodnotami, které ctí jejich rodiče, a jejich příkladem. **Není to vliv jediný, ale je důležitý.** Následují některé hodnoty v rodině, které pomáhají dítěti odmítat alkohol nebo jiné drogy:⁵⁹

Pravdivé, třeba různě zdůvodněné (morálně, nábožensky, zdravotně, společensky i jinak) přesvědčení o nevhodnosti alkoholu a jiných drog.

Důraz na svobodu, nezávislé rozhodování a originalitu tam, kde je pití nebo zneužívání drog rozšířeno.

Respekt vůči tělesnému a duševnímu zdraví a jeho ochrana a podpora.

Schopnost se ovládat a být odpovědný za své jednání za všech okolností jsou důležité hodnoty. Pomáhají odmítat látky, které tyto schopnosti oslabují. Děti se od rodičů samozřejmě neučí jen ze slov, ale i z jiných činů. Ve výhodě jsou pochopitelně rodiče, kteří:

Rodiče nepijí alkoholické nápoje nebezpečným způsobem, neopíjejí se, nekonzumují bez lékařského doporučení kvanta léků.

Pokud jsou i nekuřáci, tím lépe.

Rodiče důsledně odmítají u sebe i u druhých vysoce rizikové chování jako řízení pod vlivem alkoholu.

Rodiče umožňují dítěti setkání s jinými dospělými, kde alkohol není tím podstatným.

---

⁵⁹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 18-20.

Nenabízejí a zejména nevnučují alkohol hostům. Ukazují tak, že je možné se dobře bavit bez alkoholu a bez drog.

Rodiče slouží dítěti jako vzor hledání východiska ve složitých situacích, při rozhodování a plánování střízlivým způsobem.

Posílit vazbu dítěte na rodinu. Zejména u starších dětí a dospívajících bývá užitečné, když se mohou podílet do určité míry na rozhodování. S tím jde samozřejmě ruku v ruce účast na provozu domácnosti včetně uklízení, praní, nakupování, drobných oprav apod. Děti se tak mohou učit prakticky užitečné věci, společná práce navíc vyvolává pocit sounáležitosti. Děti si času stráveného s rodiči cení, i když se jedná o společnou práci, někdy dokonce právě proto. V rodině může dítě a dospívající získat mnoho důležitých dovedností: jak hospodařit s penězi, jak pečovat o zdraví, jak se starat o oblečení, vařit apod. Je důležité, aby úkoly, které se dítěti svěřují, odpovídaly jeho věku a možnostem. Důležitá je také pochvala, na kterou by se nemělo zapomínat.

Povzbudit dítě ke kvalitním zálibám mimo rodinu. Pokud se při tom bude stýkat s mladými lidmi, kteří nepijí a nefetují, tím lépe. Ale dítě by přitom nemělo být nuceno, aby vynikalo nebo bylo nejlepší. Právě děti neobratné, selhávající a neúspěšné bývají alkoholem a drogami více ohroženy a právě pro ně jsou kvalitní záliby zvláště důležité. Úspěch je, když u kvalitních zájmů vydrží.

Dospívající mívají mnoho energie, s níž si často nevědí rady. Proto jsou pro ně tak **vhodné různé sporty, tělesná a duševní práce.** Jejich energie se tak odvádí bezpečnými kanály. Je třeba umět je oceňovat, dávat jim najevo kladné city, ale také trvat na určitých hranicích.

Špatně placená jednotvárná práce po škole nebo o víkendech čistě z ekonomických důvodů nemá podle amerických zkušeností příznivé účinky.

Někdy může ztěžovat účast ve školních, mimoškolních a rodinných aktivitách a působit nepříznivě.

3.4 Rizikové a ochranné činitele

Problémům týkajících se lidí, kteří mají problémy s alkoholem nebo s drogami, se dá předejít, když je člověk bere vážně. Bohužel mnoho lidí je podceňuje a dostává se proto do zbytečných nesnází. Problém s návykovou látkou se může vyskytnout v každé rodině. Lidé závislí na alkoholu a drogách pochází z rodin úplných i rozvedených, z rodin ateistů i z rodin věřících, z rodin rodičů málo vzdělaných i z rodin vysokoškoláků. Je pravda, že některé děti mohou být ohroženy více a jiné méně, ale naprosto chráněn není nikdo.⁶⁰

Tyto problémy nemají jednu jedinou příčinu. Dobrý nebo špatný příklad rodičů má sice určitý význam, ale není zdaleka jediným vlivem, který na dítě působí. Pro zajímavost je zde uveden přehled, částečně převzatý ze zahraniční literatury. Shrnuje jednak rizika zvyšující nebezpečí problémů s drogami a alkoholem, jednak okolnosti, které dítě chrání. Je pochopitelné, že snahou bude rizika snížit a ochranné vlivy posílit (tamtéž).⁶¹

3.4.1 Činitelé, týkající se rodiny

činitelé zvyšující riziko alkoholu a drog:⁶²

- nejasná pravidla týkající se chování dítěte
- nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství, malá péče, nedostatečný dohled

⁶⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 21.

⁶¹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 21.

⁶² NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

- nesoustavná a přehnaná přísnost
- nedostatečné citové vazby dítěte na své rodiče
- manželský konflikt
- schvalování alkoholu a drog u dětí
- zneužívání alkoholu, tabáku nebo jiných drog rodiči nebo příbuznými
- malá očekávání od dítěte a podceňování ho
- špatné duševní a společenské fungování rodičů
- rodiče, kteří jsou osamělí, vůči společnosti lhostejní nebo nepřátelští
- duševní choroba rodičů
- chudoba či nezaměstnanost rodičů
- sexuální zneužití dítěte v rodině
- rodina neplní všechny základní funkce
- výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných
- dítě žije bez rodiny a bez domova
- časté stěhování rodiny

činitelé snižující riziko alkoholu a drog:⁶³

- jasná pravidla týkající se chování dítěte
- přiměřená péče, dostatek času na dítě, zejména v časném dětství, přiměřený dohled
- pevné citové vazby dítěte
- dobré hodnoty (např. vzdělání)
- rodiče na výchově spolupracují
- styl výchovy je vřelý a středně omezující (tedy ani přehnaně přísný, ani bezvládní)
- rodiče alkohol a jiné drogy nezneužívají
- přiměřená a jasná očekávání od dítěte, respekt vůči němu, dobré způsoby, jak v rodině zvládat stress
- je zajištěna ochrana, bezpečí a přiměřené uspokojování potřeb dítěte

---

⁶³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

- rodiče jsou duševně zdraví, dobré přizpůsobování rodičů ve společnosti. rodiče mají snahu pomáhat druhým
- výchova napomáhá vytvářet kvalitní vztahy dítěte s dospělými mimo rodinu
- sdílená zodpovědnost v rodině
- rodiče vytvářejí prostor pro kvalitní zájmy a záliby
- dobré, fungující mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce

Výsledky dobré výchovy v rodině mohou být ohroženy negativními vlivy mimo rodinu. To platí i naopak – příznivé okolnosti života mimo rodinu mohou do jisté míry vyvážit nedostatky výchovy v rodině.⁶⁴

3.5 Prevence v rodině v období dospívání:⁶⁵

- zajistit dospívajícímu pokud možno vhodnou vrstevnickou společnost
- povzbuzovat ho ke kvalitním zájmům a zálibám
- umožnit rozvoj jeho schopností a nadání, ale zároveň na ně neklást nerealistické nároky
- přiměřený dohled ze strany rodičů
- vřelá a středně omezující výchova přiměřená věku
- stabilní předvídatelné rodinné prostředí
- možnost přiměřeně projevovat své emoce
- dobrá znalost pozitivních alternativ k návykovým látkám
- rodiče by měli být schopni s dospívajícím o návykových nebezpečích informovaně a poučeně hovořit
- všestranný rozvoj osobnosti, příprava na samostatný život mimo rodinu

---

⁶⁴ NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*, s.43

⁶⁵ NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*, s.43

- pomoc při navazování vztahů mimo rodinu
- nácvik a prohlubování sociálních dovedností (komunikace, zdravé sebeprosazení, schopnost čelit sociálnímu tlaku, rozhodování)
- specifická prevence problémů způsobených návykovými látkami
- dobré znalosti o tom, kde hledat pomoc pro různé problémy
- prohlubování dovedností v oblasti sebeuvědomování, relaxace (zvládání některé relaxační techniky), autoregulace
- schopnost předvídat následky svého jednání
- prohlubování mediální gramotnosti

4 DĚDIČNOST JAKO JEDEN Z RIZIKOVÝCH ČINITELŮ K ALKOHOLISMU

Vývoj nejrůznějších psychických vlastností a funkcí je závislý na mnoha faktorech. Tyto faktory nemusí mít v jednotlivých případech stejně významnou roli. Rozvoj dílčích psychických vlastností i celé osobnosti je dán individuálně variabilní dispoziční složkou a komplexem nejrůznějších vlivů a situací, které přispívají ke vzniku určité zkušenosti. Způsob zpracování těchto podnětů je skoro vždycky, i když v různé míře, předurčen genetickými předpoklady. Průběh psychického vývoje závisí na individuálně specifické interakci vrozených dispozic a komplexu různých vlivů prostředí.⁶⁶

Genetické dispozice představují informace, na nichž závisí vytvoření předpokladů pro rozvoj různých psychických vlastností. Jejich souhrn je označován jako genotyp.⁶⁷

V průběhu života dochází k postupné aktivaci jednotlivých složek genetického programu. I tempo zrání je dáno geneticky. To znamená, že dispozice k rozvoji různých schopností a dovedností se mohou projevit v období, kdy dané funkce obvykle dozrávají.⁶⁸

Dispozice k rozvoji různých psychických vlastností jsou obvykle dědičné komplexním, resp. multifaktorálním způsobem (Nussbaum, McInnes a Willard, 2004). To znamená, že se na jejich vzniku spolupodílí větší avšak přesně nezjištěné množství genů, které by izolovaně měly jen nepatrný účinek. Bez ohledu na počet genů a na vztahy mezi nimi platí, že společně vytvářejí předpoklady k rozvoji určité vlastnosti. Její definitivní podoba závisí i na vlivu prostředí, který může její rozvoj v různé míře stimulovat nebo naopak zpomalit či

---

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 12.

⁶⁷ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 12.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 12.

deformovat. V tomto mechanismu je zakódována možnost reagovat na proměny prostředí, rozvíjejí se především ty složky, které jsou za daných okolností užitečné. Všechny dědičné předpoklady se neuplatňují stejným způsobem, některé nejsou využity vůbec. Vlastnost, která není potřebná, se nemusí dále rozvíjet, stagnuje nebo dokonce upadá.⁶⁹

Genetické dispozice se nemusí v průběhu vývoje projevovat stále stejným způsobem, resp. stejně intenzivně. V určitých vývojových fázích se mohou některé z nich projevit nápadněji. Děje se tak např. v období dospívání, kdy dochází k většímu osamostatňování. Mladší dítě je více závislé na rodině, jeho rodiče rozhodují o tom, co bude dělat a s kým se bude stýkat. Dospívající si začínají sami vybírat činnosti, které je zajímají, přátelé i budoucí profesí. Ve větší míře než dřív tak spoluvytvářejí i své prostředí, které je ovlivňuje. Jeho vliv se aktuálně jeví efektivnější než působení rodiny či školy, protože může být ve větším souladu s vrozenými dispozicemi jedince, ale i s jeho vývojově podmíněnými potřebami. Výsledkem bývá nápadnější rozvoj některých vlastností, z nichž mnohé jsou geneticky podmíněné (Scarr, 1993). To je jeden z důvodů, proč se dospělým zdá, že se v době dospívání některé děti výrazněji mění.⁷⁰

---

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 12

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 12

5 ROLE VRSTEVNICKÉ SKUPINY V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

Vrstevnické skupiny jsou skupiny, které necharakterizuje jen blízkost věková, ale také blízkost názorová a spočívající v souhlasném jednání. Jsou to typické primární skupiny, charakterizované bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině – např. identifikace vyjadřovaná zájmemem „my“.⁷¹

Skutečné vrstevnické skupiny se objevují a začínají fungovat až většinou v průběhu školní docházky. S přibývajícím věkem jejich role roste. V opakovaném výzkumu v letech 1989, 1991, 1996 týkajícím se problémů mládeže se ukázalo, že jejich význam celkově roste v průběhu posledních let. V roce 1989 uvádělo jen 16% středoškoláků, že v případě pomoci při řešení různých životních těžkostí a problémů hledají oporu u svých vrstevníků. V r. 1991 už to bylo přes 17% a v roce 1996 dokonce jež téměř 40%: téměř trojnásobně než u rodičů.⁷²

Vrstevnické skupiny lze charakterizovat podle kritérií platících pro sociální skupiny obecně. Důležitými znaky jsou cíle, normy, kterými se členové skupiny řídí, hodnoty, které vyznávají. Z tohoto hlediska se existence těchto skupin pohybuje na škále od skupin s jednoznačně pozitivními cíli až po skupiny, jejichž cíle jsou asociální až přímo antisociální (party, bandy, gangy).⁷³

Dle Hroncové patří vrstevnické skupiny převážně k referenčním sociálním skupinám, s hodnotami a normami, se kterými se chce jedinec identifikovat. Na jedné straně uspokojují určité psychické potřeby jedince, např. relaxaci, zábavu a uvolnění, současně však jsou i nástrojem sociální kontroly chování svých členů.⁷⁴

---

⁷¹ KRAUS, B. A SPOL *Člověk – prostředí – výchova*, s. 132.

⁷² KRAUS, B. A SPOL *Člověk – prostředí – výchova*, s. 132.

⁷³ KRAUS, B. A SPOL *Člověk – prostředí – výchova*, s. 132.

⁷⁴ KRAUS, B. A SPOL *Člověk – prostředí – výchova*, s. 132.

Vrstevnická skupina má své vlastní **hodnoty, normy a ideály**. Určuje si své vlastní generační idoly a podle nich se řídí. Už jejich pouhé přijetí může posílit prestiž jedince. Pokud by si dospívající vybral za vzor někoho, kdo se ostatním jeví jako neimponující nebo směšný, reagovala by skupina nesouhlasem. Vzorem, který dospívajícím imponuje, bývá obvykle populární sportovec, herec, zpěvák, ale může být jím i o něco starší, imponující vrstevník. Pubescenti se svému idolu obvykle přibližují tou nejsnazší cestou, jakou je úprava zevnějšku a viditelné projevy chování.⁷⁵

Pokud adolescent není z nějakého důvodu vrstevníky akceptován, hledá způsob, který by vedl k dosažení žádoucího efektu. Někdy může jít o změnu objektu, tj. dospívající přijímá kohokoli, kdo je ochoten akceptovat jeho. Mnohdy pak nejde o volbu kamarádů pro jejich atraktivitu, ale z důvodů potřeby mít alespoň někoho. Sociálně neúspěšné jedince přijímají opět spíše ti, kteří rovněž mají omezený výběr. Mohou rovněž skončit v podivné partě. Potřeba být někým akceptován je tak intenzivní, že se jedinec výměnou za její uspokojení vzdává dosavadních hodnot a rolí. Přijímá nové, o něž by ve skutečnosti nikdy nestál, kdyby nebyly spojeny s nabídkou nějakého zázemí. Snaha rodičů dostat adolescenta z takové party bývá bezúspěšná, protože mu nemohou nabídnout lepší kamarády. Osamělost je pro něho nepřijatelná a rodina v této době nemůže vrstevnický vztah nahradit.⁷⁶

V období pozdní adolescence, je vrstevnická skupina také nejdůležitějším zdrojem emoční a sociální opory, kde se rozvíjejí symetrické vztahy typu přátelství a prvních trvalejších partnerství, ale skupinové vztahy naopak ztrácejí svůj vliv a osobnostní význam. Starší adolescence je fází ústupu od důrazu nad skupinovou identitu, nyní je důležitější individuální sebevymezení.⁷⁷

---

⁷⁵ KRAUS, B. A SPOL *Člověk – prostředí – výchova*, s. 132.

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 375.

⁷⁷ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 375.

5.1 Jak pomoci dítěti bránit se nevhodné společnosti

V dospívání přirozeně roste vliv vrstevníků, ale to neznamená, že rodiče svůj vliv ztrácí. Strach z tzv. nevhodné společnosti je zcela oprávněný. Co mohou rodiče pro dítě udělat:⁷⁸

Nejlepší pomoc představuje jiná, **kvalitnější mladá společnost**. Rodiče mohou přispět tím, že se sami budou zajímat o možnosti zájmových sdružení, sportovních klubů a podobně. Je dobré s tím začít už v dětském věku, kdy se dítě samo neorientuje v organizovaném světě - ale i později jistě využijí svého rozhledu.

Učit dítě, aby si vážilo vlastní osobnosti. Nemusí se vrstevníkům přizpůsobovat za každou cenu, pokud bude mít dost sebedůvěry. Ptát se dítěte, v čem se cítí jedinečné. Rodiče by mu měli sami ukázat jeho přednosti, o nichž možná neví.

Pomoc při rozlišování mezi skutečným přátelstvím, jehož součástí je úcta k příteli a jeho zdraví, a bezohlednými vztahy, které chtějí druhého spíš využít.

Děti se obvykle učí být poslušné a zdvořilé. Mnohdy je pro ně těžké postavit se na odpor, když je to třeba. To se samozřejmě týká i nabídky alkoholu nebo drog. Je důležité ho **naučit za správných okolností odmítnout a stát si na svém**. To je dovednost, kterou lze trénovat a nácvik odmítání může být zábavný. Odmítání se hodí i při jiných příležitostech a rozvíjí sociální dovednosti dítěte. Zejména dospívajícím je dobré zdůrazňovat, že záleží na něm, jestli dovednost odmítnout použije nebo ne. Kdo neumí odmítat, není svobodný, protože si nemůže vybrat. Kdo to umí, je ve výhodě.

---

⁷⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 21.

5.2 Činitele týkající se vrstevníků

Zvyšující riziko alkoholu a drog:⁷⁹

Přátelé a známí mají problémy s autoritami a rebelují. Protispolečenské chování kamarádů. Odcizení, cyničtí vrstevníci. K alkoholu a drogám se staví pozitivně. Začínají brzy alkohol a drogy zneužívat, jsou více ovlivňováni svými kamarády než rodiči. Mají sklon dítě zesměšňovat a snižovat jeho sebevědomí. Kamarádi dítěte mají přátele, kteří zneužívají alkohol, tabák nebo drogy.

Snižující riziko:⁸⁰

Přátelé a známí respektují dobré dospělé autority. Kamarádi s vazbou na nějakou dětskou organizaci s dobrým programem. Mají zájmy a záliby neslučitelné nebo nesouvisející s alkoholem a drogami. Alkohol a drogy odmítají, alkohol a drogy nezneužívají. Kamarádi schopni přijímat dobré hodnoty dospělých. Respekt k jednotlivým členům dětského kolektivu a jejich přínosu pro ostatní. Vrstevníci mají přátele, kteří žijí zdravým způsobem života. Vrstevníci aktivně odrazují od alkoholu, tabáku a drog (at' sami nebo v důsledku cílené prevence).

---

⁷⁹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

⁸⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 8.

6 ŠKOLA A VOLNÝ ČAS

6.1 Škola a motivace k učení

Dospívající mají tendenci se příliš nenamáhat a vyhovět jen těm nárokům, které se jim jeví nezbytné. Důvodem takového chování je potřeba vyhnout se nepříjemnostem. Dospívající dají často přednost kompromisu, aby měli klid.⁸¹

Motivace k učení závisí na subjektivním významu učiva. Jestliže se jeví nepotřebné a samoučelné, klesá i motivace k práci. To je důvod, proč většina pubescentů nemá o školu větší zájem. Dospívající považovali za nejdůležitější výsledek znalosti trivia (tj. čtení, psaní a počítání), které je obecně posuzováno jako základní bilanční gramotnost. Jeho hodnotu uznávají všichni. Postoj k jednotlivým předmětům se liší podle toho, zda je baví nebo nebaví, jsou v nich úspěšní nebo neúspěšní a zda se jim zdají užitečné nebo zbytečné. Větší nápor nejasného a subjektivně bezúčelného učiva dospívající odmítají, protože posiluje jejich nejistotu a odporuje potřebě smysluplnosti vlastního směřování. Tato zátěž vyvolává obranné reakce, v rámci možností daných rolí školáka jde obvykle o nějakou variantu úniku (ignorování, vytěsnění, záškoláctví jako útěk ze školy atd.).⁸²

Děti, které jsou kvůli špatnému prospěchu nebo z jiných důvodů ve špatné pozici v kolektivu vrstevníků, jsou alkoholem a drogami ohroženější. Podobně jako duševní problémy a poruchy chování i školní neprospěch může mít **mnoho příčin** (např. porucha pozornosti s hyperaktivitou, výchovná zanedbanost, tréma a úzkost při zkoušení nebo problémy v rodině.). K dalším řadíme nižší nadání (ať už celkové nebo v určitých oblastech - např. při čtení), školní nezralost, pubertální výkyvy v prospěchu, přeúčené leváctví, špatný zdravotní stav dítěte a nepříznivé podmínky k učení. V soutěživé atmosféře našich škol může špatný prospěch

---

⁸¹ VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 375.

⁸² VÁGNEROVÁ, *Vývojová psychologie*, s. 375.

vážně ohrozit sebevědomí dítěte. Rodiče by se měli zamyslet nad jeho silnými stránkami a dát mu pocítit i úspěch a jeho sebevědomí tak upevnit. Velmi důležité je uvědomit si možnosti dítěte a nenutit ho sliby ani výhrůžkami k něčemu, nač nestačí. To samozřejmě platí i pro učitele.⁸³

---

⁸³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 31.

6.1.1 Činitele týkající se školy

Činitelé zvyšující riziko alkoholu a drog:⁸⁴

Neexistuje systematická prevence, případně škola spoléhá na neúčinné postupy (přednášky, hromadné akce, promítání filmů, besedy). Škola při prevenci s rodiči nespolupracuje a nekomunikuje s nimi. Škola nekomunikuje a nespolupracuje s relevantními organizacemi a institucemi ve svém okolí. Neprosazují se nebo dokonce neexistují žádná pravidla týkající se zákazu návykových látek ve škole. Alkohol, tabák i drogy jsou ve škole a v jejím okolí žákům nebo studentům snadno dostupné. Učitelé jsou vnímáni jako nepřátelští nebo lhostejní. S žáky nespolupracující, zdůrazňují pouze jejich nedostatky. Selhávající a problémoví žáci jsou zesměšňováni a ponižováni. Atmosféra na škole je cynická, odcizená, postrádá nabídku pozitivních hodnot. Neexistuje návaznost na kvalitní mimoškolní aktivity a vhodné způsoby trávení volného času.

Činitelé snižující riziko alkoholu a drog:⁸⁵

Škola provádí prevenci problémů působených návykovými látkami soustavně a systematicky a používá účinné postupy jako nácvik sociálních dovedností, práce s motivací, programy za aktivní účasti připravených vrstevníků, nebo pozitivní alternativy pro ohrožené. Škola při prevenci spolupracuje s rodiči a dobře s nimi komunikuje. Škola efektivně komunikuje a spolupracuje s dalšími relevantními organizacemi (např. zdravotníci) a institucemi ve svém okolí. Prosazují se rozumná a přiměřená pravidla týkající se návykových látek na škole. Alkohol, tabák i drogy jsou ve škole a v jejím okolí žákům nebo studentům málo dostupné. Učitelé jsou vnímáni jako pomáhající, dávající, pečující. Napomáhají rozvoji

---

⁸⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 7.

⁸⁵ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, s. 7.

žáků, dobře s nimi komunikují a spolupracují, dokáží rozpoznat jejich pozitivní možnosti. Pro selhávající a problémové žáky škola hledá pozitivní alternativy i cesty, jak jim pomoci a chránit jejich sebevědomí. Škola vede k formování prosociálního chování, pomoci druhým, pozitivním hodnotám. Škola poskytuje možnosti a prostor pro rozhodování a vedení druhých. Prevence na škole je dlouhodobá a systematická. Je dobrá návaznost na kvalitní způsoby trávení volného času a mimoškolní aktivity.

V prevenci ve školním prostředí mohou být prospěšné programy za účasti připravených vrstevníků („peer programy“). Důležitější je, aby byl program interaktivní (tj. aby v něm bylo dítě aktivně zapojeno) a aby zahrnoval nácvik sociálních a jiných důležitých dovedností.

6.2 Pojem volný čas

Je doba, kdy si své činnosti může člověk svobodně vybrat, dělá je dobrovolně a rád, a které mu přinášejí pocit uspokojení a uvolnění.⁸⁶

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s tím související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti, spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě i konzumaci jídla.⁸⁷

---

⁸⁶ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

⁸⁷ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

6.2.1 Výchova mimo vyučování

Na výchově dětí v době mimo vyučování se podílí rodiny, škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování, některé další subjekty a společenské vlivy. Pojem výchova mimo vyučování lze vymezit takto:⁸⁸

- probíhá mimo povinné vyučování
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- je institucionálně zajištěná
- uskutečňuje se převážně ve volném čase

Pedagogické ovlivňování volného času, zejména výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování. Poskytuje se příležitost vést jedince k racionálnímu využívání volného času, formovat hodnotné zájmy, uspokojovat a kultivovat významné lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a upevňovat žádoucí morální vlastnosti. Dalším důležitým úkolem výchovy mimo vyučování je rozvíjení potřeby celoživotního vzdělávání, zejména v souvislosti se zájmovou orientací člověka. Tato oblast výchovy tedy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální.⁸⁹

Výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování, což je významné zejména v současné společenské situaci, kdy se snižuje věk delikventů. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže je jednou z účinných forem prevence tak závažných výchovných problémů, jako jsou projevy agresivity, záškoláctví, drogová závislost, gamblerství.⁹⁰

Děti mají relativně hodně volného času. Společnost by měla mít zájem na to, jak děti svůj volný čas tráví. Je samozřejmé, že na prvním místě je to záležitost rodiny. Názor, že výchovu dětí ve volném čase plně zabezpečí rodina, je však

⁸⁸ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

⁸⁹ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

⁹⁰ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

mylný. Pro tuto funkci má nejen nedostatek času, ale chybí jí i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. Rodina též nemůže uspokojit potřebu dětí a zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků. Některé tendence k omezování či rušení institucí pro výchovu mimo vyučování jsou nedomyšlené a škodlivé. Historické zkušenosti potvrzují, že prevence je ve výchově účinnější a také podstatně levnější než náprava chyb a převýchova. A právě kvalitní výchova dětí ve volném čase má výrazná preventivní význam.⁹¹

Jestliže společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí rozvoj negativních sociálních rysů. Ve sféře volného času se rozhoduje o talentu mladého jedince a naplnění jeho potřeb a zájmů a na druhé straně se tlumí tendence k negativnímu sociálnímu zrání. I když primitivní ekonomický kalkulu vidí volný čas dětí a mládeže jako zbytkovou a zbytnou oblast, hlubší ekonomický pohled, který počítá s efektivitou a produktivitou potenciálu mladé generace získaného volnočasovými aktivitami a s prostředky ušetřenými na následné kriminalitě a narkomani mládeže, uznává ekonomický význam kvalitního trávení volného času mladé generace. Sféra volného času může také do určité míry kompenzovat nedostatky školského systému.⁹²

Volný čas je ve svém rozsahu a obsahu systémově provázán s daným typem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy spojené s naplňováním volného času. V tomto smyslu byl i předlistopadový režim obsah a rozsah volného času lidí provázán s daným systémem. Také liberální společenský systém, ke kterému soudobá lidská společnost směřuje, je charakterizován určitým rozsahem a obsahem volného času a jeho sociální diferenciací. Současnost představuje přechodný stav mezi těmito

---

⁹¹ PÁVKOVÁ, J. A KOL. *Pedagogika volného času*, s. 13.

⁹² SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 42

dvěma systémy, socialistickým a liberálním, a proto i volný čas vypovídá o určitém bodu společenské transformace.⁹³

---

⁹³ SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 42

7 JAK UPRAVUJE ZÁKON VZTAH K ALKOHOLU VZHLEDEM K MLADISTVÝM

.... Zákon č. 37/1989 Sb. O ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů⁹⁴

ČÁST PRVNÍ

Základní ustanovení

§1

§1 (1) alkoholismus a jiné toxikomanie včetně kouření jsou negativními jevy způsobující značné společenské škody, zejména poškozování zdraví občanů. Všechny orgány a organizace, jakož i občané, kteří prodávají zboží nebo poskytují jiné služby, 1) jsou povinni chránit občany i společnost před škodlivými účinky alkoholismu jiných toxikomanií včetně kouření, odstraňovat jejich příčiny a následky a vytvářet tím příznivější předpoklady pro další rozvoj socialistické společnosti.⁹⁵

§1 (2) alkoholickými nápoji podle tohoto zákona jsou lihoviny, destiláty, víno, pivo a jiné nápoje, které obsahují více než 0,75 objemového procenta alkoholu.⁹⁶

ČÁST DRUHÁ

Prostředky ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi a povinnosti organizací a občanů⁹⁷

---

⁹⁴ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

⁹⁵ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

⁹⁶ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

⁹⁷ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

§2

Způsob ochrany

Ochrana před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření se uskutečňuje zejména výchovou, omezujícími opatřeními, ošetřením v protialkoholní záchytné stanici, léčebně preventivní péčí, sociální péčí, ukládáním pokut podle tohoto zákona a postihem podle jiných právních předpisů.⁹⁸

§3

Výchova

Výchova k ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi včetně kouření se uskutečňuje zejména:⁹⁹

- a) objasňováním škodlivosti nadměrného nebo jinak škodlivého požívání alkoholických nápojů, užívání jiných návykových látek a kouření,

- b) vzděláváním a působením na děti a mládež ve školách a školských zařízeních zaměřeném na škodlivosti požívání alkoholických nápojů, užívání jiných návykových látek a kouření,

- c) vysvětlováním zásad zdravého způsobu života a vedením ke zdraví prospěšnému využití volného času dětí, mládeže a dospělých,

---

⁹⁸ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

⁹⁹ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

d) propagací požívání nealkoholických nápojů

... Zákon č. 140/1961 Sb.

Trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a

§218 – Podávání alkoholických nápojů mládeži

„Kdo opakovaně nebo ve větší míře podává osobě mladší než osmnáct let alkoholické nápoje, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

7.1 DEKLARACE – MLÁDEŽ A ALKOHOL

(Přijato ve Stockholmu 21. 2. 2001)

Evropská Charta o alkoholu, přijatá členskými zeměmi v roce 1995, stanovila základní principy a cíle v oblasti podpory a ochrany zdraví a kvality života všech lidí v tomto regionu. Tato deklarace si klade za cíl ochranu dětí a mládeže před tlaky k užívání alkoholu a omezení škod přímo či nepřímo způsobených alkoholem. Deklarace znovu potvrzuje pět principů obsažených v evropské Chartě o alkoholu:¹⁰¹

- 1) Všichni lidé mají právo žít v rámci rodiny, obce a na pracovišti chráněni před nehodami, násilím a jinými negativními důsledky konzumu alkoholu.

- 2) Všichni lidé mají právo na objektivní informace a vzdělání, počínaje od raného věku, o důsledcích konzumu alkoholu na zdraví, rodinu a společnost.

- 3) Všechny děti a mladiství mají právo vyrůstat v prostředí chráněném před negativními důsledky konzumu alkoholu a v maximální možné míře také před reklamou na alkoholické nápoje.

- 4) Všichni lidé se zvýšenou nebo škodlivou mírou konzumace alkoholu a členové jejich rodin mají právo na všeobecně dostupnou péči a ošetření.

---

¹⁰¹ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

5) Všichni lidé, kteří si nepřejí konzumovat alkohol nebo kteří ho konzumovat nemohou ze zdravotních nebo jiných důvodů, mají právo být chráněni před tlaky k užití alkoholu a právo být podporováni ve své vůli nepít alkohol.

ZDŮVODNĚNÍ

Základním právem každé lidské bytosti je právo na zdraví a na kvalitní život. Ochrana a podpora zdraví a kvality života dětí a mládeže jsou základním principem Úmluvy OSN o právech dítěte, stejně jako nedílnou součástí programu HEALTH 21 Světové zdravotnické organizace (WHO) a aktivit UNICEF. Evropský akční plán o alkoholu na léta 2000–2005 vydaný Světovou zdravotnickou organizací zdůrazňuje potřebu podpůrného rodinného prostředí, ve vzdělávacích institucích, na pracovišti a v obci k ochraně mládeže před tlaky k užívání alkoholu a k omezení rozsahu a hloubky škod způsobených alkoholem. Velká příležitost k diskusi o tématech týkajících se mládeže a alkoholu se nabízí v souvislosti s blížícím se zvláštním zasedáním Valného shromáždění OSN o dětech, které se uskuteční v září 2001 pod záštitou UNICEF, jenž bude fungovat jako sekretariát.¹⁰²

---

¹⁰² MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

PRAKTICKÁ ČÁST

1 CÍL ŠETŘENÍ

Cílem šetření je zjistit přístup mládeže k alkoholu, tzn. v jaké míře konzumují alkohol učni SOU v Sušici.

Česká společnost považuje alkohol za tolerovanou lehkou drogu, s tím je spojena i jeho dostupnost pro mladistvé. Pro teenagera není těžké dostat se k alkoholu, mnohdy jen stačí otevřít bar svých rodičů. Právě proto za jednoho z nejvýznamnějších činitelů, který ovlivňuje konzumaci alkoholu u této skupiny, považují rodinné prostředí. Touto problematikou se zabývám v kapitole č.3.

2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ

Hypotéza č. 1

H1: Předpokládám, že většina mladistvých požíla alkoholický nápoj před dovršením 15. roku.

Za většinu budu považovat pro cíl tohoto šetření více než 52% z dotazovaných respondentů.

Zdůvodnění:

Při náhodném zátahu policistů v pátek 19. 6. 2006 byla zjištěna jedné 14leté dívce hladina 2,6 promile v krvi. Dle statistik se u nás děti poprvé setkávají s alkoholem průměrně v 11 letech, což je nejdříve v EU.¹⁰³

Zjistilo se, že dospívající ve věku 18 let, na které rodiče přiměřeně nedohlíželi, měli 2 x častěji zkušenost s drogami. Zkušenost s nelegálními drogami byla také častější v rodinách, kde se důsledně neprosazovala pravidla (15 % oproti 6 %). U dospívajících ve věku 15 let, s nimiž rodiče trávili málo času, byla zkušenost s drogami 3 x častější. V rodinách, kde se nedařilo zvládat konflikty, se u dětí častěji vyskytovala zkušenost s drogami (15 % oproti 6 %).¹⁰⁴

K ověření této hypotézy slouží položky z dotazníku č. 1, 2, 3, 4.

---

¹⁰³ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

¹⁰⁴ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

Hypotéza č. 2:

H2: Předpokládám, že většina dotazovaných učňů konzumuje alkohol i v současné době pravidelně jednou týdně.

Za většinu budu považovat pro cíl tohoto šetření více než 52% z dotazovaných respondentů.

Zdůvodnění:

Dle statistik u nás 13% dětí ve věku 13-15 let se opíjejí 3× měsíčně.¹⁰⁵

Alkoholické nápoje doprovázejí různé společenské zvyklosti a setkání, jindy je alkohol vědomě vyhledáván jako droga. Přejít od požívání alkoholu k jeho zneužívání je často pozvolný a nenápadný. Rozdělujeme sociální, společenské příčiny alkoholu a příčiny individuální (Janík, Dušek, 1990).¹⁰⁶

Ze společenských příčin můžeme jmenovat především nedostatečnou připravenost lidí i institucí na správné využívání volného času. Volný čas je tráven v hostincích a doprovázen konzumací alkoholu, což se stává zvlášť v posledních letech závažným problémem u mladých lidí.¹⁰⁷

K ověření této hypotézy slouží položky z dotazníku č.: 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 15.

---

¹⁰⁵ MLČOCH, Z. *Alkohol a děti*. On-line.

¹⁰⁶ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 54

¹⁰⁷ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 54

Hypotéza č. 3:

H3: Předpokládám, že většina dotazovaných respondentů pije alkohol, protože tím tak řeší problémy, které mají doma nebo ve škole.

Za většinu budu považovat pro cíl tohoto šetření více než 52% z dotazovaných respondentů.

Zdůvodnění:

Příčinou požívání alkoholu může mít individuální zkušenost, že některé nepříjemné psychické stavy se zlepší malou dávkou alkoholu – při úzkosti, nezdarech, napětí, mimořádných životních událostech, kdy alkohol je pokládán za jakousi oporu.¹⁰⁸

K ověření této hypotézy slouží položky z dotazníku č.: 7, 8, 14, 15, 16.

---

¹⁰⁸ JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, s. 54

3 METODY A TECHNIKY SOCIÁLNÍHO ŠETŘENÍ

3.1 Metody výzkumu

Pro šetření byla použita metoda matematicko – statistická a metoda terénního výzkumu.

Metoda terénního výzkumu – cílem této metody bylo získání informací o zkoumaném jevu.

Metoda matematicko – statistická – tato metoda byla použita k vyhodnocení informací získaných terénním výzkumem.

3.2 Technika výzkumu

Z technik jsem zvolila **dotazník**, který je asi nejvíce užívanou technikou, a byl určen pro studenty středního odborného učiliště v dané oblasti.

3.2.1 Dotazník

Dotazník má několik předností. Mezi nejdůležitější patří možnost příjemného a snadného oslovení velkého počtu respondentů, kteří odpovídají daným kritériím. Nespornou výhodou je, že získáme potřebné informace v krátké době. Nevýhodou je možné zkreslení údajů nebo možný stereotyp ve volbě odpovědí.

Dotazník je založen na otázkách, které můžeme rozdělit podle stupně otevřenosti na:

- a) **uzavřené** – nabízí varianty odpovědí, není možno vlastní odpovědi
- b) **polouzavřené** – nabízí připravené odpovědi, tak i možnosti volby
- c) **otevřené** – nenabízí připravené odpovědi, respondent odpovídá sám
- d) **identifikační** – zjišťují věk, pohlaví, vzdělání

4 POPIS TERÉNU A VYZKUMNÉHO VZORKU RESPONDENTŮ

4.1 Popis terénu

Sociální šetření formou dotazníků jsem realizovala na středním odborném učilišti v Sušici. Město v západních Čechách, ve kterém se střední odborné učiliště nachází, mělo k roku 2006 11 520 obyvatel.

4.2 Popis vzorku respondentů

Cílovou skupinou výzkumu byli žáci středního odborného učiliště v Sušici a žáci, kteří pokračují v následující nástavbové formě studia. Výběr respondentů byl záměrný, jelikož se dotazník týkal dospívajících ve věku 15-20 let. Po domluvě s výchovným poradcem školy, který mi můj dotazník schválil, jsem dotazníky předala jedné z učitelek, jenž je následně při hodině rodinné výchovy a společenských věd rozdala studentům. Za čtrnáct dní mi byly dotazníky vráceny.

Mezi mladistvé bylo rozdáno 114 dotazníků, ale vráceno bylo jen 70 z nich, tj. 79,8%. Pro účely výzkumu bylo použito 64 vrácených dotazníků, protože zbytek tj 6 dotazníků nebylo možné zařadit do výzkumu z důvodu neúplného nebo chybného vyplnění.

Zastoupení respondentů podle pohlaví

Zastoupení respondentů podle pohlaví	
Muži	25
Ženy	39
Celkem	64

Zastoupení mužů a žen podle věku

Zastoupení mužů a žen podle věku							
Věk	15	16	17	18	19	20	Celkem
Muži	12	11	14	0	0	0	37
Ženy	0	0	1	19	5	2	27
Celkem	12	11	15	19	5	2	64

Respondenti rozdělení podle toho, s kým žijí

Respondenti rozdělení podle toho, s kým žijí		
Respondenti žijící	Počet respondentů	počet v %
S rodiči	54	84
Pouze s matkou	10	16
Pouze s otcem	0	0
Sami	0	0
V ústavním zařízení	0	0
Celkem respondentů	64	100

Respondenti dle posouzení vztahu svých rodičů

Respondenti dle posouzení vztahu svých rodičů		
Vztah rodičů dle respondenta	Počet respondentů	Počet v %
Výborný	15	23
Dobrý	28	44
Konfliktní	11	17
rodiče spolu vůbec nevychází	2	3
rodiče se nestýkají	2	3
rodiče jsou rozvedení	6	9
Celkem respondentů	64	100

5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKU A JEJICH INTERPRETACE

Otázka č. 1:

Co považuješ za alkohol?

- a) pivo
- b) víno
- c) likéry
- d) destiláty
- e) jiná možnost

.....

1. Tabulka č.1:

Druh alkoholu	Počet označených odpovědí	Počet v %
Pivo	30	22
Víno	28	20
Likéry	25	18
Destiláty	42	30
Vše	13	9

Tuto otázku jsem pokládala záměrně, abych zjistila, zda mladiství považují za alkohol i pivo.

Největší část respondentů tj. 22% považuje za alkohol destiláty. Pivo za alkohol považuje jen 22% respondentů; víno pak 20%; likéry 18% a jen 9% respondentů odpovědělo, že za alkohol považují všechny z uvedených možností.

KATEGORIZACE:

Z tabulky lze vyčíst, že pouze 22% z dotazovaných považují pivo za alkohol.

Pozn. Zarážející pak je, že největší část tj. 30% respondentů považuje destiláty za alkohol a jen 9% respondentů považuje vše z uvedených možností.

Otázka č. 2:**Už jsi někdy ochutnal/a alkohol?**

- a) ano
- b) ne

Tabulka č.2:

Zda respondenti už někdy ochutnali alkohol		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Ano	64	100
Ne	0	0
Celkem	64	100

100% z dotazovaných respondentů odpovědělo, že alkohol už ochutnalo.

Otázka č. 3:**V kolika letech jsi poprvé ochutnal alkohol?**

2. Tabulka č.3:

V kolika letech respondenti poprvé ochutnali alkohol	
Věk	Počet respondentů
2	3
4	5
5	7
6	3
7	8
8	7
9	1
10	6
11	2
12	4
13	6
14	6
15	5
17	1
Celkem	64

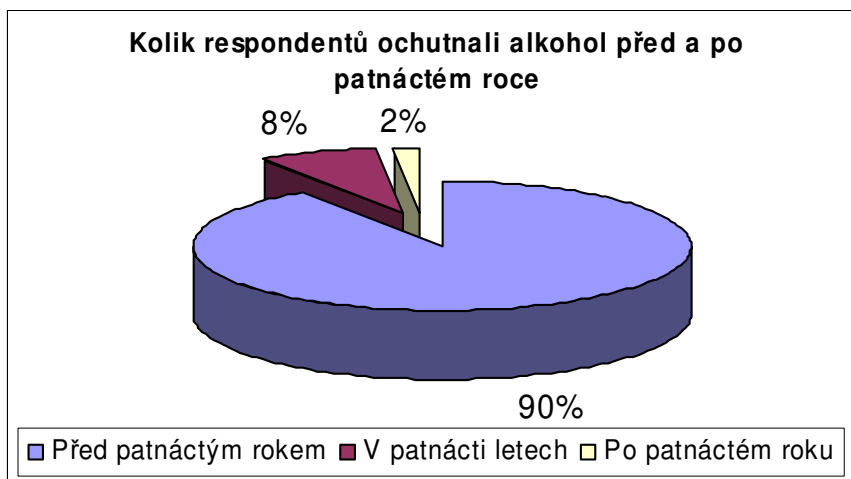
Tuto otázku jsem záměrně nechala otevřenou, ale pro větší přehlednost jsem sestavila další tabulku, kde jsem respondenty rozdělila dle věkové hranice 15let:

3. Tabulka č.4:

Kolik respondentů ochutnali alkohol před a po patnáctém roce		
Věková hranice	Počet respondentů	Počet v %
Před patnáctým rokem	58	90
V patnácti letech	5	8
Po patnáctém roku	1	2
Celkem respondentů	64	100

90% z dotazovaných odpovědělo, že alkohol ochutnalo před patnáctým rokem. 8% pak odpovědělo, že alkohol ochutnalo právě v 15 letech a pouze 2% uvedlo věk, vyšší než patnáct let.

4. Graf č. 1:

Otázka č. 4:

Při jaké příležitosti, jsi poprvé alkohol ochutnal?

- a) na rodinné oslavě
- b) s kamarády
- c) sám
- d) jiná možnost: .....

5. Tabulka č.5:

Příležitost, při které respondenti poprvé ochutnali alkohol		
Příležitost	Počet respondentů	Počet v %
Na rodinné oslavě	47	73
S kamarády	13	20
Sám	0	0
Na zábavě	2	3
Nevím	2	3
Celkem	64	100

Na otázku při jaké příležitosti respondenti poprvé ochutnali alkohol, většina tj. 73% si vybrala možnost „na rodinné oslavě“. 20% pak odpovědělo „s kamarády“ a zbytek 3% „na zábavě“ a 3% odpovědělo, že neví.

Odpověď „sám“ nezakroužkoval ani jeden z respondentů.

KATEGORIZACE:

Pozn. Zarážející je, že většině respondentů tj. 73% byl poprvé podán alkohol na rodinné oslavě. Za zajímavé pak považuji, že ani jeden z respondentů neochutnal alkohol sám.

Otázka č. 5:**Piješ alkohol v současné době?****a) ano****b) ne**

6. Tabulka č.6:

Zda respondenti pijí alkohol v současné době		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Ano	63	98
Ne	1	2
Celkem	64	100

Na otázku zda respondenti pijí alkohol v současné době odpověděla naprostá většina tj. 98% z dotazovaných **ano**, jen 2% uvedlo, že **ne**.

Otázka č. 6:**Jestliže ano, tak jak často?**

- a) jednou za půl roku
- b) jednou za měsíc
- c) jednou za týden
- d) denně

7. Tabulka č.7:

Jak často respondenti pijí alkohol v současné době		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Jednou za půl roku	5	8
Jednou za měsíc	18	29
Jednou za týden	36	57
Denně	4	6
Celkem	63	100

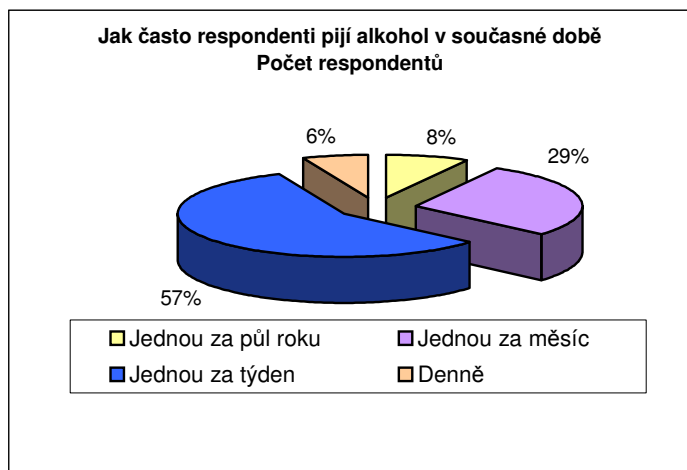
Otázka č. 6 se vztahuje k otázce č. 5, kterou dále rozšiřuje. Dále odpovídali jen ti respondenti, kteří v předešlé otázce označili kladnou odpověď, což je 63 respondentů.

Zde měli respondenti na výběr ze čtyř možností. Nejvíce respondentů tj. 57% označilo odpověď „jednou za týden“, 29% označilo „jednou za měsíc“, 8% „jednou za půl roku“ a 6% odpovědělo „denně“.

KATEGORIZACE:

Více než polovina respondentů pije pravidelně alkohol jednou za týden.

8. Graf č. 2:

Otázka č. 7:**7) Proč piješ alkohol?****a) pijí ho i kamarádi a necítil bych se mezi nimi dobře****b) cítím se lépe****c) chutná mi to****d) jiný důvod: .....**

9. Tabulka č.8:

Proč respondenti pijí alkohol		
Důvod	Počet respondentů	Počet v %
Pijí ho i kamarádi a necítil bych se mezi nimi dobře	4	6
Cítím se lépe	13	21
Chutná mi to	29	46
Nemyslím pak na starosti	1	2
Chci se bavit	9	14
Pozvání neodmítám	1	2
Řeším tak problémy	2	3
Z nudy	3	5
Nevím	1	2
Celkem	63	100

V této otázce respondenti měli tři výběrové odpovědi a možnost, kde sami mohli napsat jiný důvod, když jim tyto možnosti nevyhovovaly.

Nejčastějším z uvedených důvodů byl „chutná mi to“ – uvedeno 46% z dotazovaných, dále pak „cítím se lépe“ – uvedlo 21% respondentů, „chci se bavit“ označilo 14% dotazovaných, důvod „pijí ho i kamarádi a necítil bych se mezi nimi dobře“ označilo 6%; „z nudy“ pak 5%, „řeším tak problémy“ – 3% a odpovědi „nemyslím pak na starosti“, „pozvání neodmítám“ a „nevím“ uvedlo stejný počet respondentů tj. 2%.

KATEGORIZACE:

Pozn. K mému překvapení bylo výzkumem zjištěno, že téměř polovina respondentů pije alkohol, protože jim alkohol chutná. Pouze jeden respondent pak uvedl, že pak nemyslí na starosti a jeden, že neví.

Otázka č. 8:**8) Jaké jsi měl/a pocity při požití alkoholu?**

- a) žádné
- b) dobrá nálada
- c) nevolnost
- d) agresivita
- e) zvýšené sebevědomí
- f) jiná možnost. ....

10. Tabulka č.9:

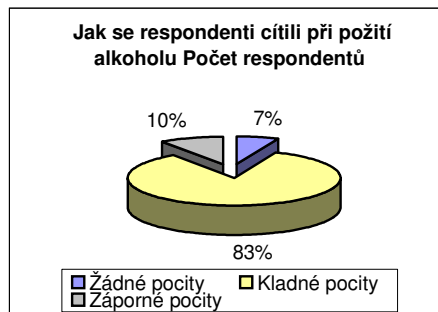
Jak se respondenti cítili při požití alkoholu		
Pocit	Počet respondentů	Počet v %
Žádný	6	7
Dobrá nálada	50	54
Nevolnost	6	7
Agresivita	3	3
Zvýšené sebevědomí	23	25
Uvolněnost - pohoda	4	4

Na otázku jaký pocit mají respondenti požití alkoholu, 54% dotazovaných odpovědělo, že mají dobrou náladu, 25% zvýšené sebevědomí, 7% označilo odpovědi „žádné pocity“ a „nevolnost“, dalších 4% napsalo, že jsou po požití alkoholu uvolněni a 3% označili odpověď, že pociťují agresivitu.

KATEGORIZACE:

Pro další rozdělení jsem zvolila tři skupiny: respondenti, kteří při požití alkoholu měli kladné, záporné a žádné pocity. V tomto případě většina respondentů pociťuje kladné pocity, a 6 respondentů uvedlo, že nic při požití alkoholu nepociťuje.

Graf č. 3:

Otázka č. 9:**9) Kde získáváš finance na koupi alkoholu?****a) rodiče mi dávají kapesné****b) z peněz, které si vydělám na brigádě****c) z peněz, které si vydělám na praxi****d) z darovaných peněz****e) jiná možnost:.....**

11. Tabulka č.10:

Získání financí na koupi alkoholu		
Zdroj financí	Počet respondentů	Počet v %
Kapesné od rodičů	45	49
Peníze z brigády	27	29
Peníze z praxe	0	0
Darované peníze	12	13
Přídavky na dítě	1	1
Místo koupi jídla	1	1
Vyžebnané peníze	1	1
Alkohol si nekupuji	5	5

Na otázku kde respondenti získávají finance na koupi alkoholu měli dotazovaní na výběr ze čtyř odpovědí a možnost napsat jiný zdroj financí.

Největší část respondentů tj. 49% získává finance z kapesného od rodičů, 29% respondentů získává peníze z brigád, 13% využívají darovaných peněz, 5% uvedlo, že si alkohol nekupuje a 1% napsalo odpovědi: „přídavky na dítě“, „místo koupi jídla“, „vyžebnané peníze“. Odpověď „peníze z praxe“ nevyužívá ani jeden z dotazovaných respondentů.

KATEGORIZACE:

Téměř polovina respondentů uvedla jako zdroj financí na koupi alkoholu kapesné od rodičů, překvapivé je, že se zde objevily i odpovědi typu: přídavky na dítě, místo koupi jídla a vyžebnané peníze.

Otázka č. 10:

10) Vyžaduje číšník nebo prodávající předložení průkazu totožnosti při podávání alkoholu?

- a) většinou ano
- b) spíše ano
- c) většinou ne
- d) spíše ne
- e) vůbec ne (nikdy ho po mě nevyžadoval)

Tabulka č.11:

Zda po respondentech číšník vyžaduje předložení průkazu totožnosti		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Většinou ano	6	10
Spíše ano	2	3
Většinou ne	19	30
Spíše ne	19	30
Nikdy ho nevyžadoval	17	27
Celkem	63	100

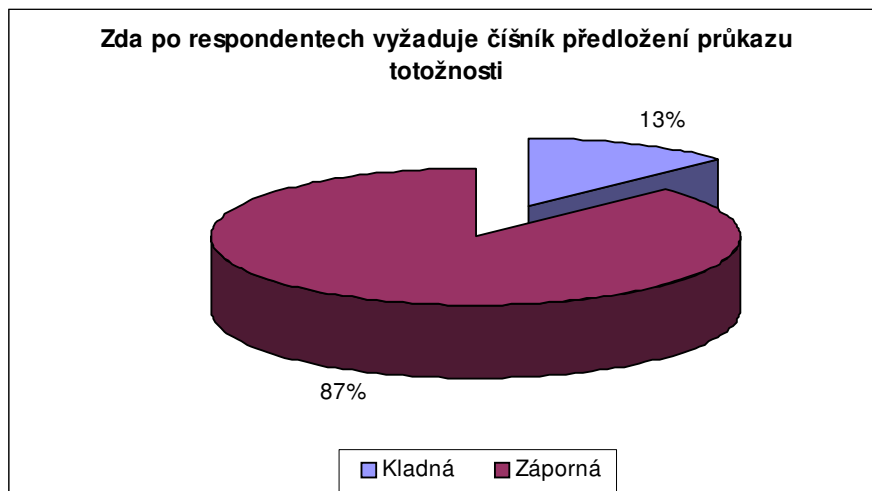
V otázce Zda při podání alkoholu vyžaduje číšník po respondentech předložení průkazu totožnosti měli respondenti pět výběrových možností.

Stejným počtem respondentů – 30% byly označeny dvě možnosti: „většinou ne“ a „spíše ne“, 27% uvedlo, že ho po nich nikdy nevyžadoval, 10% označilo odpověď „většinou ano“ a 3% „spíše ano“.

KATEGORIZACE:

Opět jsem se rozhodla rozdělit respondenty do dvou skupin, podle toho, zda svou odpověď uvedli jako kladnou či zápornou. V tomto případě většina respondentů odpověděla záporně, tedy že číšník nevyžaduje předložení průkazu. Jen necelá 1/3 odpověděla opačně.

Graf č. 5:

Otázka č. 11:**11) Jaký druh alkoholu piješ nejčastěji?**

- a) pivo
- b) pivo + destiláty
- c) likéry
- d) víno
- e) destiláty
- f) jiný druh: .....

Tabulka č.12:

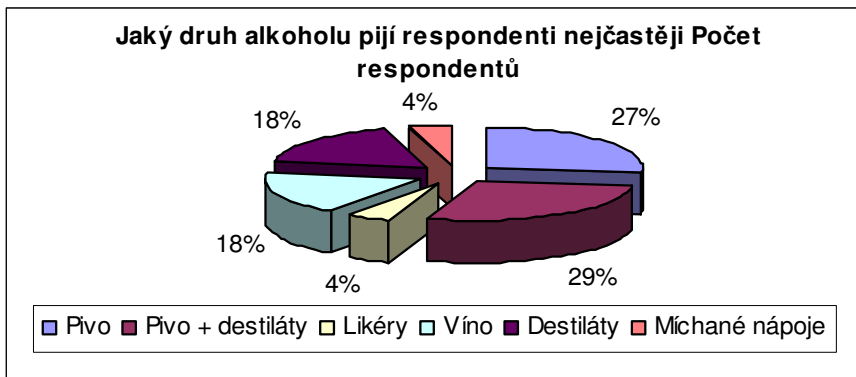
Jaký druh alkoholu pijí respondenti nejčastěji		
Druh alkoholu	Počet respondentů	Počet v %
Pivo	18	29
Pivo + destiláty	19	30
Likéry	3	5
Víno	12	19
Destiláty	11	17
Míchané nápoje	3	5
Celkem	63	100

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že: 30% respondentů konzumuje pivo současně s destiláty, 29% pouze pivo, 19% pouze víno, 17% pouze destiláty a 5% jen likéry a jen míchané nápoje.

KATEGORIZACE:

Nejoblíbenější alkohol mezi mladistvými je pivo společně s destiláty. Naopak míchané nápoje a likéry požívá jen malá část z dotazovaných.

Graf č.6:

Otázka č. 12:**12) Vědí rodiče, že piješ alkohol?**

- a) ano
- b) myslím, že ano
- c) ne
- d) myslím, že ne

Tabulka č.13:

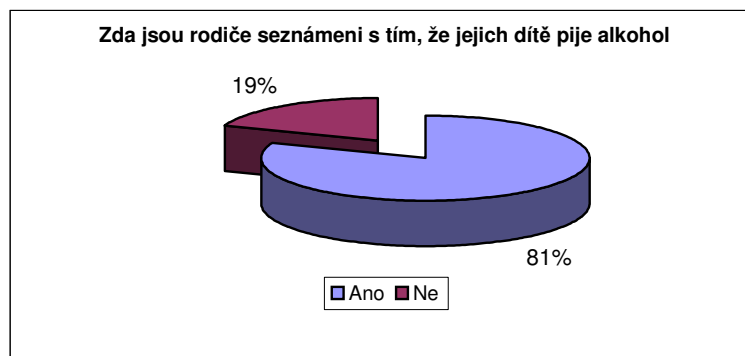
Zda jsou rodiče respondentů seznámeni s tím, že jejich dítě pije alkohol		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Ano	43	68
Myslím, že ano	8	13
Ne	1	2
Myslím, že ne	11	18
Celkem	63	100

V otázce zda jsou rodiče respondentů seznámeni s tím, že jejich dítě pije alkohol, bylo na výběr ze 4 možností. Nejvíce uvedená byla první možnost s odpovědí ano, kterou uvedlo 68% z dotazovaných. 18% si myslí, že rodiče neví o jejich konzumaci alkoholu, 13% si myslí, že to rodiče ví a 2% uvedlo, že ne.

KATEGORIZACE

Z těchto čtyř možných odpovědí jsem se opět rozhodla rozdělit respondenty do dvou skupin, podle toho, zda svou odpověď uvedli jako kladnou či zápornou. V tomto případě většina respondentů odpověděla kladně. Tzn. 81% odpovědělo, že rodiče jsou seznámeni s požíváním alkoholu u svého dítěte.

Graf č. 7:

Otázka č. 13:**13) Jaký k tomu mají postoj?**

- a) je jim to jedno
 b) zakazují mi to, piji tajně
 c) nesouhlasí s tím, ale nezakazují mi to
 d) jiná možnost: .....

Tabulka č.14:

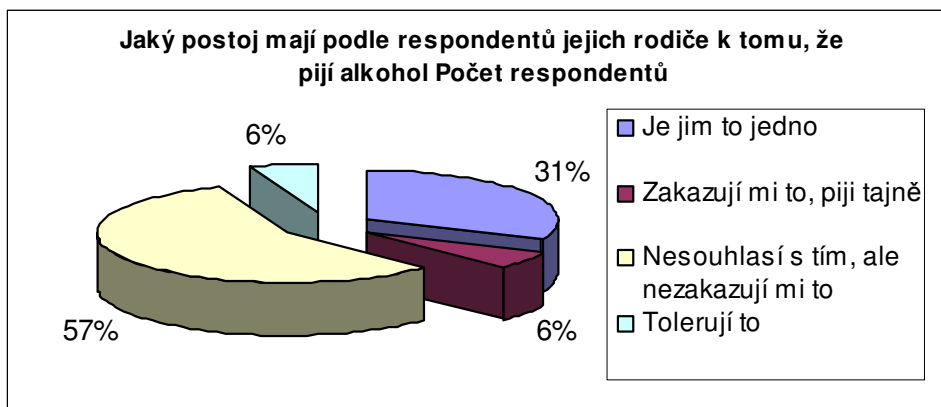
Jaký postoj mají podle respondentů jejich rodiče k tomu, že pijí alkohol		
Postoj	Počet respondentů	Počet v %
Je jim to jedno	16	31
Zakazují mi to, piji tajně	3	6
Nesouhlasí s tím, ale nezakazují mi to	29	57
Tolerují to	3	6
Celkem	51	100

Otázka č. 13 navazuje na otázku č. 12 a zjišťuje jaký postoj mají podle respondentů jejich rodiče k tomu, že pijí alkohol. Na tuto otázku odpovídalo 51 respondentů, protože 12 z nich na předešlou otázku odpovědělo záporně. 57% z nich uvedlo, že rodiče s tím nesouhlasí, ale nezakazují jim to, 31% označilo, že rodičům je to jedno, 6% rodičů dotazovaných respondentů to tolerují a 6% rodičů respondentů to svým dětem zakazují a respondenti přesto pijí tajně.

KATEGORIZACE

Překvapující je, že většina rodičů dotazovaných nesouhlasí s pitím alkoholu u svých potomků, ale zároveň jim to nezakazují. Pouze 6% uvedlo, že rodiče pití svým dětem zakazují a stejný počet tj. 6% to toleruje.

Graf č.8:

Otázka č. 14:**14) A) Byl jsi seznámen s důsledky požívání alkoholu?**

- a) ano
- b) ne

B) Jestliže ano, tak kde?

- a) v rodině
- b) ve škole (přednáška)
- c) od spolužáků, kamarádů
- d) jiná možnost: .....

Otázka č. 14 je rozčleněna do dvou částí. Následující tabulky se zabývají každou částí zvlášť. Tento způsob jsem zvolila pro větší přehlednost.

Tabulka č.15:

Zda respondenti byli seznámeni s důsledky požívání alkoholu		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Ano	62	97
Ne	2	3
Celkem	64	100

V části A, kde bylo cílem zjištění, zda respondenti byli seznámeni s důsledky požívání alkoholu naprostá většina respondentů tj. 97% odpověděla ano a zbytek tj. 3% odpovědělo, že ne.

Na část B odpovídali pouze ti respondenti, kteří v předešlé části A označili odpověď ano. Tzn. že odpovídalo celkem 62 respondentů.

V případě, že ano, kde byli seznámeni

Tabulka č.16:

Kde se respondenti seznámily s důsledky požívání alkoholu		
Kde byli seznámeni	Počet respondentů	Počet v %
V rodině	30	40
Ve škole	44	59
Od spolužáků, kamarádů	0	0
Ze zkušenosti	1	1

Několik respondentů uvedlo dvě odpovědi, na otázku kde se respondenti seznámily s důsledky požívání alkoholu: v rodině i ve škole. 40% respondentů označilo odpověď v rodině a 59 % uvedlo, že se s důsledky alkoholu seznámilo ve škole. 1% dotazovaných napsalo „ze zkušenosti“.

Otázka č. 15:**15) Jak trávíš volný čas?**

- a) sportuji
- b) mám jiné koníčky (četba, PC)
- c) většinou se nudím
- d) s kamarády popř. s partou
- f) jiné aktivity:

.....

12. Tabulka č.17:

Jak respondenti tráví volný čas		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Sport	21	25
Jiné koníčky - četba, PC	26	31
Většinou se nudím	1	1
S přáteli, popř. s partou	28	33
S přítelkyní/přítelem	6	7
Automobil	1	1
Procházky	1	1

Na otázku, jak respondenti tráví volný čas, měli respondenti na výběr ze 4 odpovědí, ale měli možnost napsat i jinou aktivitu. Největší část z nich tj. 33% uvedla, že svůj volný čas tráví s přáteli popř. s partou, 31% označilo možnost s odpovědí, že má respondent jiné koníčky – četba a PC, 25% respondentů sportuje, 7% tráví volný čas s přítelkyní nebo s přítelem a 1% uvedlo, že se nudí, 1% se věnuje automobilu a 1% chodí na procházky.

Otázka č. 16:**16) Trávíš s rodiči podle tvého názoru dostatek času?****A) jestliže ANO, jak ho společně trávíte**

- a) podnikáme výlety
- b) sportujeme
- c) jiná možnost:

.....

B) jestliže NE, volný čas trávíš:

- a) s kým: .....
- b) kde: .....

Otázka č. 16 je opět rozčleněna do dvou částí. Následující tabulky se zabývají každou částí zvlášť. Opět jsem zvolila tento způsob pro větší přehlednost.

Činnosti ve volném čase respondentů, kteří podle svého názoru tráví dostatek volného času se svými rodiči

Tabulka č.18:

Volný čas respondentů, kteří dle svého názoru tráví s rodiči dostatek času		
Činnosti konané s rodiči	Počet respondentů	Počet v %
Podnikání výletů	19	56
Sportování	2	6
Cestování - dovolená	2	6
Navštěvování restaurač. zařízení	1	3
Povídání	9	27
Víkendy trávené na chalupě	1	3
Celkem	34	100

V této části respondenti uváděli činnosti ve volném čase respondentů, kteří podle svého názoru tráví dostatek volného času se svými rodiči. Většina respondentů tj. 56% podniká se svými rodiči výlety, 27% tráví volný čas povídáním, 6% tráví volný čas sportováním, nebo cestováním např. dovolená a 3% navštěvuje s rodiči restaurační zařízení nebo tráví víkendy na chalupě.

**Volný čas respondentů, kteří podle svého názoru netráví dostatek
volného času se svými rodiči**

a) S kým respondenti tráví volný čas

13. Tabulka č.19:

S kým respondenti tráví volný čas		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
S kamarády	14	47
S přítelem/kyní	12	40
Sám(a)	4	13
Celkem	30	100

Nejvíce respondentů tj. 47% tráví volný čas s kamarády, 40% pak s přítelem nebo přítelkyní a 13% tráví volný čas sami.

b) Kde respondenti tráví volný čas

14. Tabulka č.20:

Kde respondenti tráví volný čas		
Odpověď	Počet respondentů	Počet v %
Venku	15	50
Doma	7	23
Na internátě	2	7
V hospodě	3	10
Podle situace	1	3
Na zábavách	2	7
Celkem	30	100

Nejvíce respondentů tj. 50% tráví volný čas venku, 23% ho tráví doma, 10% napsalo „v hospodě“, 7% uvedlo, že tráví volný čas na internátě nebo na zábavách a 3% napsalo „podle situace“.

6 VERIFIKACE HYPOTÉZ

H1: Předpokládám, že většina mladistvých požíla alkoholický nápoj před dovršením 15. roku
---

H1 se potvrdila.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že většina dětí pila do dovršení 15 let alkohol. Potvrzují to otázky č. 1, 2, 3, 4.

O této skutečnosti se hovoří v kapitole č. 1.3 a v kapitole č. 3.1.

Všichni dotazovaní odpověděli kladně na otázku č. 2, tzn. Že všichni respondenti požíli alkohol.

Naprostο jednoznačně tuto hypotézu potvrzuje především otázka č. 3, kde naprostá většina dotazovaných uvedla věk, kdy poprvé požíla alkohol, před patnáctým rokem. Varující také je, že tato zkušenost nebyla jediná.

Nejvíce zarážející na této skutečnosti ovšem je, že nejčastěji alkohol nabízejí samotní rodiče a příbuzní respondentů, nejčastěji na rodinných oslavách viz. otázka č. 4. Jediné pozitivum je snad jen v tom, že jsou děti pod kontrolou dospělých pro případ zdravotních komplikací v důsledku požití alkoholu.

Dále bylo překvapivé, že téměř čtvrtina respondentů nezařazuje do alkoholických nápojů vůbec pivo viz. kapitola č. 2.

H2: Předpokládám, že většina dotazovaných učňů konzumuje alkohol i v současné době pravidelně jednou týdně.

H2 se potvrdila.

Po shrnutí všech výsledků dotazníkového šetření jsem dospěla k závěru, že se H2 z větší části potvrdila. K ověření této hypotézy sloužily položky z dotazníku č.: 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.

O této problematice se dále píše v teoretické části v kapitole č. 3.1.

Hypotéza se jednoznačně potvrdila v otázce č.6. Kde většina respondentů si z nabízených možností na otázku „Jak často respondenti pijí alkohol v současné době“ vybrala právě možnost „jednou týdně“.

Tuto hypotézu také potvrzuje otázka č. 5., kde přímo není uvedeno, jak často respondenti alkohol pijí, ale zde se zjišťuje pouze skutečnost, jestli vůbec dotazovaní pijí alkohol v současné době a peníze na zakoupení alkoholu získávají z peněz určených na kapesné viz. otázka č. 9.

Překvapivé je, že většina z rodičů dotazovaných o konzumaci alkoholu svého potomka ví viz. otázka č. 12, nesouhlasí s tím, ale respondentům požívání alkoholických nápojů nazakazují viz. otázka č. 13.

Nejvíce volného času respondenti tráví s přáteli, popř. s partou viz. otázka č. 15 a nejoblíbenější alkohol mezi mladistvými je pivo společně s destiláty nebo samotné pivo. Zajímavé je, že při podávání alkoholu u většiny respondentů nepožadoval prodávající o předložení průkazu totožnosti viz. otázka č. 10.

Zarážející ovšem je, že naprostá většina dotazovaných byla seznámena s důsledky požívání alkoholu viz. otázka č. 14 A, ale přesto alkohol užívá. Větší část respondentů se s důsledky seznámila prostřednictvím školy viz otázka č.14 B.

H3: Předpokládám, že většina dotazovaných respondentů pije alkohol, protože tím tak řeší problémy, které mají doma nebo ve škole.

H3 se nepotvrdila.

Dotazníkové šetření prokázalo, že se tato hypotéza nepotvrdila.

V teoretické části se kapitola 1.1 Příčiny požívání a zneužívání alkoholu dále zabývá touto problematikou.

K ověření této hypotézy sloužily položky z dotazníku č.: 7, 8, 14, 15, 16.

Překvapivé bylo, co výzkum ukázal v otázce č. 7, že téměř polovina respondentů pije alkohol, protože jim alkohol chutná. Tato otázka respektive odpověď na ní jednoznačně vyvrací hypotézu č. 3. Odpověď „nemyslím tak na starosti“ uvedl jen jeden respondent a „řeším tak problémy“ pouze dva z dotazovaných.

Otázka č. 8 ukázala jaký pocit mají respondenti při požití alkoholu. Většina z dotazovaných vedla, že při požití alkoholu má dobrou náladu.

Většina dotazovaných odpověděla, že tráví s rodiči dostatek času a tráví ho tím, že podnikají různé výlety viz. otázka č. 16.. Zbytek respondentů, kteří podle svého názoru netráví dostatek volného času se svými rodiči, tráví svůj volný čas s kamarády „venku“.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila zpracovat problematiku pití alkoholu u mladistvých. Jsem si vědoma toho, že jsem tuto problematiku nemohla postihnout celou, přesto jsem se snažila důkladně popsat v teoretické části, co alkohol vůbec je a jaké jsou účinky této chemické látky na lidský organismus, především na organismus dospívajícího jedince. Dále pak jsem se v teoretické části zabývala jednotlivými činiteli, kteří ovlivňují konzumaci alkoholu u mladistvého, kde nejvíce pozornosti jsem věnovala rodině a to především rodinné výchově.

Praktickou část jsem zaměřila na to, co dospívající za alkohol vůbec považují, kdy ho poprvé ochutnali, jak často ho pijí v současné době a proč. Dále pak jak tráví svůj volný čas a s kým. Za výzkumnou techniku jsem si zvolila dotazník.

Jako jednu z hypotéz jsem si stanovila, že většina mladistvých ochutnala alkohol před 15. rokem a její potvrzení mě vůbec nepřekvapilo. Překvapující ale byl fakt, že alkohol byl podáván převážně na rodinné oslavě. Také je velmi zarážející, že většina rodičů je seznámena s konzumací alkoholu u svých dětí, ale pouze nepatrná část z rodičů dotazovaných s tím nesouhlasí a dětem to zakazují. Toto zjištění mě přivedlo na myšlenku zpracování nového výzkumu na téma: jaký pohled mají rodiče na problematiku „alkohol a dítě“. Myslím, že výsledky tohoto zkoumání, kde cílovou skupinou respondentů by byli samotní rodiče, by byly velice zajímavé.

Během verifikace hypotéz jsem došla k závěru, že ne všechny hypotézy, které jsem si stanovila, se potvrdily. Je možné, že by mnoho lidí považovalo takový výsledek za zklamání, ale já jsem byla spíše velice překvapena. Uvědomila jsem si tak rozdíl mezi předpokladem, který jsem usoudila na základě dosavadních poznatků a ověřeným tvrzením. Také si uvědomuji, že výsledky mého šetření mohou být ovlivněny samotným regionem, ve kterém jsem výzkum prováděla.

Závěrem bych chtěla uvést, že mne práce obohatila o nové zkušenosti. Seznámila jsem se s tím, jak pracovat s odbornou literaturou, jak provádět šetření a vyhodnocovat dotazníky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Hlavní zdroje

HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. aj. *Závislost známá neznámá*, Praha: Grada Publishing, 1996. ISBN 80-7169-277-8.

JANÍK, A. DUŠEK, K. *Drogy a společnost*, Praha: AVICENUM, 1990, ISBN 80-201-0087-3

KALINA, K. et. Al. *Drogy a drogové závislosti*, Úřad vlády České republiky 2003, ISBN 80-86734-05-6

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí - výchova*, Brno: Piado, 2001, ISBN 80-7315-004-2

MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K. *Alkoholici, fetišáci a gambleři*, Praha: EMPATIE, 1995, ISBN 80-901618-9-8.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, Praha: BESIP, 1997.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol drogy a vaše děti, Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*, Praha: BESIP, 2003.

NEŠPOR, K. *Alkohol a jiné návykové látky u dětí - Prevence v rodině*, Praha 2004

NEŠPOR, K. *Kouření, pití, drogy*, Praha: Portál, 1994, ISBN 80 71-78 831-7

NEŠPOR, K. *Vaše děti a návykové látky*, Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-515-6

PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V.,
PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-
569-5

SAK, P. *Proměny české mládeže*, Praha: Petrklíč, 2000, ISBN 80-7229-042-8

SKÁLA, J. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*, Praha: Avicenum, 1987.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-
246-0956-8

Elektronické zdroje

MLČOCH, Z. *Alkohol a děti* © 2003,2009 [cit. 2009-3-28]. Dostupné na:
<<http://alkoholik.cz>>.

SEZNAM PŘÍLOH

I DOTAZNÍK 92

Vážený respondente,

Studuji obor Sociální a charitativní práce na teologické fakultě v Českých Budějovicích a v současné době zpracovávám bakalářskou (závěrečnou) práci, jejíž součástí je i dotazníkové šetření.

Žádám Vás o vyplnění dotazníku. Ubezpečuji Vás, že výsledky šetření jsou zcela anonymní a budou využity jen pro účely této práce. Pokud jste se rozhodl(a) dotazník vyplnit, prosím Vás o pravdivé uvedení údajů.

Děkuji za spolupráci

Petra Straková

Pohlaví: a) chlapec
b) dívka

Věk: .....let

Kde bydlíš?

- a) na vesnici
- b) v malém městě (do 20tisíc obyvatel)
- c) ve větším městě (od 20 – 50tis. obyvatel)
- d) ve velkém městě (nad 50tis. obyvatel)

Jakým způsobem se dopravuješ do školy?

- a) pěšky, školu mám v místě bydliště
- b) bydlím zde na internátě
- c) každý den dojíždím z domova
- d) jiná možnost:

.....

Žiješ jsi s rodiči?

- 7.1 ano
- 7.2 pouze s matkou
- 7.3 pouze s otcem
- 7.4 ne - žiji sám (s kamarády, přítelem/kyní apod.)
- 7.5 ne – žiji v ústavním zařízení

Pokus se posoudit vztahy tvých rodičů, jaké jsou?

- a) výborné
- b) dobré
- c) konfliktní
- d) vůbec spolu nevychází
- e) jiná možnost (stručně

popiš):.....

-----

1) Co považuješ za alkohol?

- g) pivo
- h) víno
- i) likéry
- j) destiláty
- k) jiná možnost: .....

2) Už jsi někdy ochutnal/a alkohol?

- c) ano
- d) ne

Jestliže jsi odpověděl/a na tuto otázku NE, pokračuj dále otázkou č. 14

3) V kolika letech jsi poprvé ochutnal alkohol? .....

4) Při jaké příležitosti, jsi poprvé alkohol ochutnal?

- a) na rodinné oslavě
- b) s kamarády
- c) sám
- d) jiná možnost: .....

5) Piješ alkohol v současné době?

- a) ano
- b) ne

Pokud jsi odpověděl/a, že NE, pokračuj otázkou č. 14

6) Jestliže ano, tak jak často?

- a) jednou za půl roku
- b) jednou za měsíc
- c) jednou za týden
- d) denně

17) Proč piješ alkohol?

- a) pijí ho i kamarádi a necítil bych se dobře mezi nimi
- b) cítím se lépe
- c) chutná mi to
- e) jiný důvod: .....

18) Jaké jsi měl/a pocity při požití alkoholu?

- a) žádné
- b) dobrá nálada
- c) nevolnost
- d) agresivita
- e) zvýšené sebevědomí
- f) jiná možnost: .....

19) Kde získáváš finance na koupi alkoholu?

- a) rodiče mi dávají kapesné
- b) z peněz, které si vydělám na brigádě
- c) z peněz, které i vydělám na praxi
- d) z darovaných peněz
- e) jiná možnost: .....

- 20) Vyžaduje číšník nebo prodávající předložení průkazu totožnosti při podávání alkoholu?
 a) většinou ano
 b) spíše ano
 c) většinou ne
 d) spíše ne
 e) vůbec ne (nikdy ho po mě nevyžadoval)
- 21) Jaký druh alkoholu piješ nejčastěji?
 a) pivo
 b) pivo + destiláty
 c) likéry
 d) víno
 e) destiláty
 f) jiný druh: .....
- 22) Vědí rodiče, že piješ alkohol?
 a).ano
 b) myslím, že ano
 c) ne
 d) myslím, že ne
- 23) Jaký k tomu mají postoj?
 a) je jim to jedno
 b) zakazují mi to, piji tajně
 c) nesouhlasí s tím, ale nezakazují mi to
 d) jiná možnost: .....
- 24) A) Byl jsi seznámen s důsledky požívání alkoholu?
 a) ano
 b) ne
- B) Jestliže ano, tak kde?
 a) v rodině
 b) ve škole (přednáška)
 c) od spolužáků, kamarádů
 d) jiná možnost: .....
- 25) Jak trávíš volný čas?
 a) sportuji
 b) mám jiné koníčky (četba, PC)
 c) většinou se nudím
 d) s kamarády popř. s partou
 e) jiné aktivity: .....

26) Trávíš s rodiči podle tvého názoru dostatek času?

A) jestliže ANO, jak ho společně trávíte

- a) podnikáme výlety
- b) sportujeme
- c) jiná možnost:

.....

B) jestliže NE, volný čas trávíš:

- a) s kým: .....
- b) kde: .....

ABSTRAKT

STRAKOVÁ, P. *Alkoholismus u mladistvých*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie.

Vedoucí práce PhDr. Jaroslav Hála

Klíčové pojmy: alkohol, adolescent, prostředí, rodina, výchova, vrstevníci, škola, volný čas, zákony.

Bakalářská práce se zabývá problematikou alkoholismu u mladistvých - jak je ovlivněn jejich vztah k alkoholu výchovou, trávením volného času a vrstevníky. Práce má dvě části. Teoretická část je napsána na základě odborné literatury a je rozdělena do 7 kapitol. První kapitola pojednává o alkoholu jako značném nebezpečí pro mladistvého. Popisuje příčiny požívání alkoholu, jeho vliv a působení na organismus především u mladistvých a jednotlivé skupiny lidí dle vztahu k alkoholu.

Ve druhé kapitole je popsáno společenské prostředí jako prostor pro vytváření vztahu k alkoholu.

Třetí a nejrozsáhlejší kapitola pojednává o rodině jako ochranném a zároveň rizikovém prostředí. Je zaměřena na různé způsoby výchovy dítěte, dále na rizikové a ochranné činitele, ale také na zvláštnosti prevence v různých věkových skupinách.

Další kapitoly se zabývají jak dědičnost, vrstevnické skupiny, škola a volný čas ovlivňují mladistvého ve vztahu ke konzumaci alkoholu.

Druhá část bakalářské práce je praktická část, která z teoretické části vychází a je postavena na výzkumu. Je stanoven cíl sociálního výzkumu: Cílem šetření byl zjistit přístup mládeže k alkoholu, tzn. v jaké míře konzumují alkohol učni SOU v Sušici. Jsou definovány tři hypotézy. Techniky výzkumu byly dotazníky pro

žáky středního odborného učiliště v Sušici a žáky, kteří pokračují v následující
nástavbové formě studia. . Celkový počet respondentů byl 64.

ABSTRACT

This bachelor work is called „Alcoholism by adolescents“. It describes how relation of teenagers to alcohol is influenced by society, family, their free time and peers. In a particular chapter of this work each factor is described.

Alcoholism has been a social problem for many years. Alcohol is very dangerous chemical substance especially for adolescents, because the addiction makes up faster and influences their health more seriously than the health of the adults. After some drinks usual behaviour may be changed, the person can lose inhibition or starts talking more freely. On the other hand, he or she may become aggressive or depressed. In the worse situation a man may come to comatose or a man can even die. The studies have shown that teenagers who abuse alcohol – in comparison with some of their peers - have problems with memory, learning and other brain activities. However if the drinking continues during young adulthood, the damage of brain may grow and become too dangerous. It can lead to the brain disorder.

Alcohol is regarded being a tolerated soft drug in the Czech Republic. Therefore alcohol is available for adolescents. Teenagers can often find it at home. That's why family environment connected with upbringing can be one of the most important factors which influences consumption of alcohol by adolescents.

The object of this research was the first contact of teenagers with alcohol. At what opportunity they drink alcohol at the present time, how often they drink and how they spend their leisure time. Whether they spend their leisure time only with their friends or with their parents too. Research was provided by the questionnaire form. The target group was the pupils who were from fifteen till twenty years old.

Research showed, that the most of teenagers had tasted alcohol before they were fifteen years old. Today they regularly drink alcohol once a week and half of them spend their free time with friends and half of them with their family.